

KATECHEZE V CÍRKVI

APOŠTOLSKÁ EXHORTA *CATECHESI TRADENDAE*

Ctihodní bratři a milovaní synové, pozdrav a apoštolské požehání.

1. KATECHEZE V CÍRKVI se vždy považovala za jednu ze základních povinností, neboť Kristus po zmrtvýchvstání, dříve než vystoupil na nebesa k Otci, dal apoštolům jako poslední příkaz, aby učili všechny národy a vedli je zachovávat vše, co on přikázal¹. Tím jim též svěřil poslání a dal moc, aby hlásali lidem to, co sami slyšeli, vlastníma očima viděli, bedlivě pozorovali a čeho se svýma rukama dotýkali, o Slovu života². Zároveň jim též dal poslání a moc, aby pravoplatně vykládali a vysvětlovali vše, čemu je on učil: jeho slova, skutky, zázraky a přikázání. A dal jim i Ducha svatého, aby mohli plnit toto poslání.

Pod pojmem » katecheze « se brzy rozuměl souhrn úsilí, jež církev vynakládala, aby získávala a učila nové učedníky, aby pomáhala lidem věřit, že Ježíš je Boží Syn, aby tak svou vírou získali život v jeho jménu³, dále, aby je k tomuto životu vychovávala a o něm poučovala, a tím i budovala Kristovo tělo. O to se církev vždy snažila všemi svými silami.

2. Poslední papežové věnovali katechezi přední místo ve své pastýřské péči. Můj ctihodný předchůdce Pavel VI.

¹ Sr. *Mt* 28, 19n.

² Sr. *1 Jan* 1, 1.

³ Sr. *Jan* 20, 31.

sloužil zvláště příkladným způsobem církevní katechezi svými činy, svým hlásáním Božího slova, svým pravoplatným vykládáním II. Vatikánského koncilu, který považoval za velký katechismus pro moderní dobu, a celým svým životem. 18. března 1971 schválil tzv. » *Generální katechetické direktorium*«, připravené posvátnou kongregací pro klérus, které zůstává základním dokumentem k podnícení a celkovému zaměření katechetické obnovy v celé církvi. Roku 1975 zřídil i Mezinárodní radu pro katechezi. Vynikajícím a výstižným způsobem stanovil úkol a význam katecheze v životě a poslání církve ve svém projevu k účastníkům I. mezinárodního sjezdu o katechezi dne 25. září 1971⁴. Později se k tomuto předmětu výslovně vrátil ve své apoštolské exhortě » *Hlásání Evangelia*«⁵. Přál si také, aby katecheze, zvláště ta, která je určena dětem a mládeži, se stala námětem IV. všeobecného zasedání biskupského synodu⁶, jež se konalo v říjnu roku 1977 a kterého jsem se ke svému velkému potěšení sám účastnil.

3. Na závěr synodu Otcové předložili papeži velmi bohatý dokumentační materiál, obsahující různé příspěvky podané během zasedání, dále závěry, k nimž dospěly pracovní skupiny, poselství, s nimž se obrátili se souhlasem Svatého Otce na Boží lid⁷, ale především celou řadu návrhů, ve kterých vyjadřovali své mínění o mnoha otázkách současné katecheze.

Tento synod pracoval ve výjimečném ovzduší, zároveň vzdával díky Bohu a v mnohé doufal. Uvědomil si, že kate-

⁴ Sr. AAS 63 (1971), str. 758-764.

⁵ Sr. č. 44; sr. též č. 45-48 a 54: AAS 68 (1976), str. 34-35; 35-38; 43.

⁶ Je známo, že podle apoštolského listu začínajícího slovy *Apostolica Sollicitudo* (AAS 57 (1965), str. 775-780) se biskupský synod může sejít ve všeobecném zasedání, v mimořádném zasedání nebo ve zvláštním zasedání. V této apoštolské exhortě termíny »synod« nebo »synodální Otcové« nebo »synodální síň« se vztahují vždy – pokud není udáno jinak – na IV. všeobecné zasedání biskupského synodu, jež se konalo v Římě v říjnu 1977 o katechezi.

⁷ Sr. Biskupský synod, *O současné katechezi v církvi, především děti a mládeže, Poselství Božímu lidu*, z Vatikánského města, 28. X. 1977; sr. deník » *L'Osservatore Romano*« (30. října 1977), str. 3-4.

chetická obnova je vlastně cenným darem Ducha svatého současné církvi, darem, na který křesťanské obce na celém světě a na všech úrovních odpovídají s velkodušností a plodným zamyšlením, jež vzbuzují obdiv. Potřebný průzkum se tedy mohl opírat o živou skutečnost a nacházet v křesťanském lidu upřímnou ochotu přijmout tuto Boží milost a dát se vést směrnicemi učitelského úřadu.

4. Ve stejném ovzduší zdravé víry a naděje vám předkládám dnes i já, ctihodní bratři a milovaní synové i dcery, tuto apoštolskou exhortu. Její předmět je nesmírně rozsáhlý, a proto v ní pojednávám jen o některých jeho nejčasovějších a nejdůležitějších aspektech, abych tak posílil dobré výsledky synodu. Apoštolská exhorta vychází v podstatě z toho, co již připravil Pavel VI. na základě hojného dokumentačního synodálního materiálu. Jan Pavel I., jehož horlivost a katechetické nadání jsme všichni obdivovali, to vše shromáždil, shrnul a chystal se uveřejnit; že k tomu nedošlo, zamezila jeho náhlá smrt. Tento papež nám všem zanechal příklad katecheze, která se soustřeďuje na nejdůležitější věci, ale přitom je i přístupná, užívá prosté činy a slova, která se snadno dotknou lidských srdcí. Přebírám tedy toto dědictví obou papežů, abych vyhověl žádosti, kterou biskupové výslovně vyjádřili při závěru IV. všeobecného zasedání biskupského synodu a na kterou Pavel VI. při svém závěrečném projevu odpověděl⁸. Činím tak i proto, abych splnil jeden z předních úkolů svého apoštolského úřadu. Katecheze byla ostatně vždycky hlavní starostí v mé kněžské a biskupské službě.

Vroucně si přeji, aby tato apoštolská exhorta, určená celé církvi, posílila pevnost víry a křesťanský život, aby vlila nové nadšení do činnosti, která již probíhá, aby podnítila vynalézavost a činorodost – ovšem při zachování nutné bdělosti – a aby v křesťanských společenstvích rozmnožila radost, že mohou hlásat Kristovo tajemství světa.

⁸ Sr. AAS 69 (1977), str. 633.

I.

MÁME JEDINÉHO UČITELE: JEŽÍŠE KRISTA

5. IV. všeobecné zasedání biskupského synodu často zdůrazňovalo *kristocentrický* ráz každé opravdové katecheze. Tento výraz má dva významy, které si navzájem neodporují, ani se nevyklučují, nýbrž spíše navazují jeden na druhý a vzájemně se doplňují.

Především je třeba zdůraznit, že ve středu a těžišti katecheze nacházíme především tuto osobu: Ježíše Krista Nazaretského, »jednorozeného Syna Otce, plného milosti a pravdy«⁹, který pro nás trpěl a zemřel a nyní zmrtvýchvstalý žije navždy s námi. On je »cesta, pravda a život«¹⁰ a křesťanský život spočívá v tom, abychom ho následovali, obsahuje tedy »následování Krista«.

Základním a prvořadým předmětem katecheze je – abychom užili výrazu svatého Pavla, jehož ráda užívá i současná teologie – »Kristovo tajemství«. Katechizovat znamená tedy určitým způsobem přivádět někoho ke zkoumání tohoto tajemství ve všech jeho rozměrech. Znamená to »jasně ukázat všem, jak se uskutečňuje ono tajemné rozhodnutí..., pochopit – jako všichni ostatní křesťané – celou tu šířku i délku, výšku i hloubku, poznat Kristovu lásku přesahující všechno poznání a dosáhnout plné míry Božích darů«¹¹. Znamená to tedy odhalit v Kristově osobě celý věčný Boží plán, jenž se v ní dovršuje. Značí to též snažit se pochopit význam Kristových činů a slov, jakož i znamení, jež vykonal, neboť v nich je skryto a současně i zjevováno jeho tajemství. V tomto

⁹ Jan 1, 14.

¹⁰ Jan 14, 6.

¹¹ Ef 3, 9. 18n.

smyslu je končným cílem katecheze nejen uvést někoho do styku s Kristem, do společenství s ním, především však do důvěrného vztahu k němu. Jen On může přivést k Otcově lásce v Duchu a může zjednat účast na životě Nejsvětější Trojice.

6. *Kristocentrismus* v katechezi však také znamená, že lidé, kteří se jí věnují, nemají hlásat nauku vlastní či nějakého jiného učitele, nýbrž učení Ježíše Krista, pravdu, kterou on sděluje, anebo ještě přesněji pravdu, kterou je on sám¹². Je tedy třeba zdůraznit, že v katechezi se vyučuje Kristus; vtělené Slovo a Boží Syn, vše ostatní, nakolik má k němu vztah; že pouze Kristus vyučuje, zatímco všichni ostatní učí, jen nakolik jsou mluvčí nebo vykladači a umožňují, aby Kristus mluvil jejich ústy. Každý katecheta, ať má jakékoli poslání v církvi, má stále usilovat, aby svým učením a vystupováním šířil Kristovo učení a život. Nebude se tedy snažit, aby si naklonil mysl a srdce těch, které učí, a aby upoutal jejich pozornost jen na svou osobu, na své názory a na své nadání či schopnosti. Především jim však nebude vštěpovat své vlastní názory a čemu on dává přednost, jako by to byl výraz Kristova učení a života. Každý katecheta by měl vztahovat sám na sebe tajemná Kristova slova: » Moje učení není moje, ale toho, který mě poslal «¹³. Právě tak postupuje svatý Pavel, když pojednává o jedné zásadně důležité otázce: » Co jsem od Pána přijal, v tom jsem vás také vyučil «¹⁴. Jak horlivě musí naslouchat Božímu slovu tlumočenému učitelským úřadem církve, jak hluboce důvěrný styk musí navázat s Kristem a s Otcem, jakého ducha modlitby a jakého sebezáporu a odosobnění musí dosáhnout katecheta, aby mohl prohlásit: » Moje učení není moje «!

¹² Sr. Jan 14, 6.

¹³ Jan 7, 16. Tento námět se v evangeliu často opakuje: sr. Jan 3, 34; 8, 28; 12, 49n; 14, 24; 17, 8. 14.

¹⁴ 1 Kor 11, 23: slovo » tradendi «, jehož zde svatý Pavel užívá, se často opakuje v apoštolské exhortě *Evangelii Nuntiandi* k popsání evangelizační činnosti církve, jako např. v č. 4, 15, 78, 79.

7. Toto učení není sbírka abstraktních pravd, nýbrž předávání živého Božího tajemství. Vždyť jak význačnost toho, kdo učí v evangeliu, tak povaha jeho učení nesrovnatelně převyšují význačnost a povahu učení učitelů « v Izraeli, a to díky jedinečně úzkému svazku mezi tím, co Kristus říká, co dělá a kdo je. Evangelia ostatně jasně ukazují, že Ježíš mnohdy » učí «. » Ježíš konal a učil «¹⁵: těmito dvěma slovy, jež uvádějí Skutky apoštolů, svatý Lukáš spojuje a současně rozlišuje dva póly v Kristově poslání.

Ježíš v skutku učil, a takové je svědectví, jež vydává o sobě: » Den co den jsem sedával v chrámu a učil «¹⁶. Evangelisté to s obdivem pozorují a jsou překvapeni, když ho vždy a všude vidí, jak učí, a to s dosud nepoznanou autoritou: » Zase k němu přicházely zástupy lidí a on je zas učil, jak to měl ve zvyku «¹⁷; » Žasli nad jeho učením, protože je učil jako ten, kdo má moc «¹⁸. Totéž pochopili i jeho nepřátelé, i když z toho čerpali důvod k jeho obžalobě a odsouzení: » Pobuřuje lid svým učením po celém Judsku, počínajíc Galileou až sem «¹⁹!

8. Kdo takto učí, tomu jedinému právem přísluší titul » Učitele – Mistra «. Kolikrát v Novém zákoně a zejména v evangeliích mu byl tento titul udělen²⁰! Jsou to přirozeně apoštolové, další učedníci a zástupy posluchačů, kteří s nádechem obdivu, důvěry a něžnosti ho nazývají » Mistrem «²¹. Dokonce ani fariseové, saduceové, vykladači zákona a Židé vůbec mu tento titul neupírají: » Mistře, chceme od tebe

¹⁵ Skt 1, 1.

¹⁶ Mt 26, 55; sr. Jan 18, 20.

¹⁷ Mk 10, 1.

¹⁸ Mk 1, 22; sr. též Mt 5, 2; 11, 1; 13, 54; 22, 16; Mk 2, 13; 4, 1; 6, 2. 6; Lk 5, 3. 17; Jan 7, 14; 8, 2 atd.

¹⁹ Lk 23, 5.

²⁰ V takřka padesáti úryvcích čtyř evangelií se Ježíšovi udílí tento titul zděděný celým židovským podáním, avšak tentokrát s novým významem, který se Kristus sám často snaží osvětlit.

²¹ Sr. mezi jiným Mt 8, 19; Mk 4, 38; 9, 38; 10, 35; 13, 1; Jan 11, 28.

vidět znamení «²²; » Mistře, co musím dělat, aby se mi dostalo věčného života «²³? Především však i sám Ježíš Kristus ve zvláště slavnostních a významných chvílích se nazývá Mistrem, učitelem: » Vy mě nazýváte mistrem a Pánem, a to právem: to skutečně jsem «²⁴; vyhlašuje též jedinečnost a zcela zvláštní ráz svého učitelského stavu: » Jen jeden je váš mistr «²⁵: Kristus. Je tedy pochopitelné, že po takřka dva tisíce let a ve všech jazycích ho lidé všech postavení, ras a národů s úctou nazývali tímto jménem, přičemž každý z nich svým vlastním způsobem opakoval Nikodémova slova: » Víme, že jsi učitel, který přišel od Boha «²⁶.

I já bych chtěl připomenout na počátku těchto úvah o katechezi v současném světě tuto představu Krista učitele, která je velebná a zároveň i důvěrně blízká, budí hluboký dojem i pocit jistoty, tento obraz, který vykreslilo pero evangelistů a který pak často znázorňovala i ikonografie již od prvních křesťanských dob²⁷.

9. Přitom však nezapomínám, když se tím zabývám, že velebnost Krista učitele spolu s důsledností a přesvědčivostí jeho učení vyplývá z toho, že jeho výroky, podobenství a úvahy jsou vždy neoddělitelné od jeho života a osoby. V tomto smyslu celý Kristův život byl nepřetržitým vyučováním; jeho mlčení, zázraky, modlitba, láska k člověku, přednost, kterou prokazoval malým a ubohým, plné přijetí oběti na kříži pro

²² Mt 12, 38.

²³ Lk 10, 25; sr. Mt 22, 16.

²⁴ Jan 13, 13; sr. též Mt 10, 25; 26, 18 a podobné texty.

²⁵ Mt 23, 8. Svatý Ignác z Antiochie přebírá toto tvrzení a komentuje je takto: Tímto tajemstvím, tj. Kristovy smrti, » jsme přijali víru, vytrvejme tedy, abychom byli poznáni jako učedníci Ježíše Krista, našeho jediného Mistra « (*Epistula ad Magnesios*, IX, 1: Funk 1, str. 239).

²⁶ Jan 3, 2.

²⁷ Znázornění Krista jak učí, se vyskytuje již v římských katakombách. Hojně je užívají mosaiky římsko-byzantského umění III. a IV. století. Stalo se převládajícím uměleckým motivem sochařství velkých románských a gotických katedrál středověku.

vykoupení lidstva a zmrtvýchvstání, to vše je uskutečňováním jeho slov a naplňováním zjevení. Proto též Ukřižovaný je pro křesťany jedním z nejvznešenějších a nejrozšířenějších obrazů Krista učitele.

Všechny tyto úvahy, obrážející velké církevní tradice, v nás znovu posilují vroucí lásku ke Kristu Učíteli, který lidem zjevuje Boha i člověka, zachovává, posvěcuje a vede; jenž je živý, mluví, burcuje, dojíká, napravuje, soudí, odpouští a jde s námi po všechny dny cestou dějin; Mistr, jenž přichází a přijde ve slávě.

Proto jistě v úzkém společenství s ním naleznou katecheté světlo a sílu k opravdové obrodě katecheze, jak po ní toužíme.

II.

ZKUŠENOST STARÁ JAKO CÍRKEV

10. Obraz učícího Krista se vtiskl do ducha dvanácti apoštolů a prvních učedníků. Jeho příkaz: » Jděte tedy, získajte za učedníky všechny národy «²⁸, vedl celý jejich život. Podává nám o tom svědectví svatý Jan ve svém evangeliu, když uvádí Ježíšova slova: » Už vás nenazývám služebníky, protože služebník neví, co koná jeho pán. Vás jsem nazval přáteli, protože vám jsem oznámil všechno, co jsem slyšel od svého Otce «²⁹. Nejsou to ovšem oni, kteří si vybrali Ježíše, aby ho následovali, nýbrž naopak Ježíš si zvolil je, vodil je s sebou a již v době před velikonoce je určil k tomu, aby šli a přinášeli trvalý užitek³⁰. Z toho důvodu je také po svém zmrtvýchvstání otevřeně posílá, aby všechny lidi a národy učinili jeho učedníky.

Celá kniha Skutků apoštolů dosvědčuje, že zůstali věrní povolání a poslání, jež přijali. Vidíme, že členové první křesťanské obce » setrvali v apoštolském učení, v bratrském společenství, v lámání chleba a v modlitbách «³¹. Nacházíme tu beze sporu stálý obraz církve, která se z pramene apoštolského učení stále rodí a žije z Kristova slova, jež slaví v eucharistické oběti a o němž vydává svědectví před světem ve znamení lásky.

Když je pak protivníci podezřívají pro jejich činnost, je to proto, že » nelibě nesli, že apoštolově učí lid «³². A z této

²⁸ Mt 28, 19.

²⁹ Jan 15, 15.

³⁰ Sr. Jan 15, 16.

³¹ Skt 2, 42.

³² Skt 4, 2.

příčiny vydávají rozkaz, že už nesmějí mluvit a vyučovat v Ježíšově jménu³³. Víme však, že apoštolové právě v době učení považovali za správné poslouchat spíše Boha než lidi³⁴.

II. Apoštolové bez dlouhého váhání začali přibírat i jiné do apoštolské služby³⁵. Předávají svým nástupcům úkol vyučovat a tentýž úkol svěřují i jáhnům hned po jejich ustavení. Štěpán, » plný milosti a síly «, neúnavně učí, neboť je k tomu veden moudrostí Ducha³⁶. K tomuto svému úkolu učit si apoštolové přibírají » mnoho jiných « učedníků³⁷; ale i prostí křesťané rozehnaní pronásledováním » procházeli zem a hlásali slovo evangelia «³⁸. Nejvíce ze všech vynikl svatý Pavel, který hlásal evangelium od Antiochie až po Řím. Skutky apoštolů nám ho posléze líčí, když přebýval v Římě, jako člověka, který » úplně otevřeně a bez překážek hlásal Boží království a učil o Pánu Ježíši Kristu «³⁹. Jeho učení ostatně rozvádějí a prohlubují i četné listy. Stejně tak Petrovy, Janovy, Jakubův a Judův jsou svědectvím o katechezi v apoštolském údobí.

Evangelia, než byla sepsána, byla již výrazem ústního vyučování předávaného křesťanským obcím, rovněž – více či méně – vykazují zřetelnou katechetickou strukturu. Což se líčení svatého Matouše nenazývá evangeliem katechety a Markovo evangeliem katechumena?

12. Církev stále pokračuje v tomto učitelském poslání apoštolů a jejich prvních spolupracovníků. Den ze dne se i ona stále znovu stává Kristovou učednicí, a proto se právem

³³ Sr. *Skt* 4, 18; 5, 28.

³⁴ Sr. *Skt* 4, 19.

³⁵ Sr. *Skt* 1, 25.

³⁶ Sr. *Skt* 6, 8nn; sr. též příhodu Filipa, který katechizuje úředníka etiopské královny: *Skt* 8, 26nn.

³⁷ Sr. *Skt* 15, 35.

³⁸ *Skt* 8, 4.

³⁹ *Skt* 28, 31.

nazývá » Matka a učitelka «⁴⁰. V poapoštolském údobí od Klementa Římského až po Origena vznikají význačná díla⁴¹. Pak jsme svědky jiného, mohutně působícího jevu. Zvláště ve III. a IV. století biskupové a nejproslulejší duchovní pastýři považují ústní vyučování a sepisování katechetických pojednání za důležitou část svého biskupského úřadu. Je to doba Cyrila Jeruzalemského, Jana Zlatoústého, Ambrože a Augustina, ve které se z per tolika církevních Otců rodí díla, jež pro nás zůstávají vzácným vzorem.

Zde ovšem není možné ani velmi stručně nastínit, jak katecheze podporovala pozemskou pouť církve a její šíření v různých historických údobích, ve všech světadílech a v nejrozdílnějším společenském prostředí. Samozřejmě nechyběly ani obtíže, ale Boží slovo – jak to vyjádřil apoštol Pavel – provázelo dějiny, rozšířilo se a bylo oslaveno⁴².

13. Katechetická služba čerpá stále novou sílu z koncilů. Zvláště výrazným příkladem je v tomto ohledu Tridentský koncil, neboť ve svých konstitucích a dekretch postavil do popředí právě katechezi. Stojí u kolébky » Římského katechismu «, který se proto nazývá také » Tridentský «, a je prvořadým dílem, jelikož v sobě shrnuje křesťanské učení a tradiční teologii pro potřebu kněží; v církvi dal podnět k hlubšímu a rozsáhlejšímu organizování katecheze; podnítil duchovenstvo, aby plnilo svou povinnost učit; jeho zásluhou byly uveřejněny, díky dílu svatých teologů jako svatého Karla

⁴⁰ Sr. encykliku *Mater et Magistra* papeže Jana XXIII. (AAS 53 (1961), str. 401): církev je » matka «, protože křtem stále plodí nové děti a rozmnožuje Boží rodinu; je též » učitelka «, protože působí tak, aby její děti rostly v milosti křtu, a živí jejich smysl víry – *sensum fidei* – vyučováním pravd víry.

⁴¹ Je třeba vzpomenout např. na List svatého Klementa Římského Korintánům, Didaché, List apoštolů, spisy svatého Ireneje z Lyonu (*Demonstratio Apostolicae Praedicationis* a *Adversus haereses*), Tertuliána (*De baptismo*), Klementa Alexandrijského (*Paedagogus*), svatého Cypriána (*Testimonia ad Quirinum*), Origena (*Contra Celsum*) atd.

⁴² Sr. 2 *Thes* 3, 1.

Borromejského, svatého Roberta Bellarmina nebo svatého Petra Canisia, katechismy, jež jsou pro svou dobu skutečnými vzory. Kéž by II. Vatikánský koncil vzbudil podobné zanícení a zájem v současné době!

Podobně i posvátné misie vytvářejí přednostní pole pro uskutečnění katecheze. Po takřka dvou tisících letech se tak Boží lid nepřestal vzdělávat ve víře podle způsobů, jež odpovídají různým podmínkám věřících a mnohým církevním okolnostem.

Katecheze je úzce spojena a svázána s celým životem církve. Především na ní závisí nejen zeměpisné rozšíření a rostoucí počet, nýbrž také – a mnohem více – vnitřní růst církve a skutečnost, jak odpovídá Božímu plánu. Ze zkušeností, o nichž jsem se z církevních dějin zmínil, si početně zaslouží – mezi mnoha jinými – aby se zdůraznily.

14. Především je zřejmé, že katecheze stále byla pro církve posvátnou povinností a zároveň neodvolatelným právem, jehož se nemůže vzdát. Z jedné strany je to jistě povinnost plynoucí z Kristova příkazu, který se v Novém zákoně vztahuje především na ty, kdo byli povoláni k pastýřské službě. Z druhé strany je stejně možno mluvit i o právu: z teologického hlediska každý, kdo byl pokřtěn, získává již křtem samým právo na vyučování a výchovu od církve, aby mohl žít jako opravdový křesťan. Pokud jde o lidská práva, každý člověk má právo hledat náboženskou pravdu a svobodně ji přijmout za svou, to znamená, » že všichni lidé musejí být prosti nátlaku jak ze strany jednotlivců, tak ze strany společenských skupin a jakékoli lidské moci, takže nikdo ani nesmí být donucován jednat v oblasti náboženství proti svému svědomí, ani mu nesmí být zabraňováno jednat podle svého svědomí «⁴³.

Z toho důvodu katechetická činnost musí probíhat za příznivých časových i místních okolností, musí mít přístup k hromadným sdělovacím prostředkům a musí mít i přimě-

⁴³ II. Vatikánský koncil, Deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis Humanae*, č. 2: AAS 58 (1966), str. 930.

řené nástroje ke své práci, aniž by docházelo k diskriminaci proti rodičům, katechetům a těm, které vyučují. V současné době je toto právo beze sporu stále více uznáváno, alespoň na úrovni základních principů, jak to dokazují mezinárodní prohlášení a dohody, v nichž – třebaže i ony mají své meze – lze rozeznat hlas svědomí převážné části dnešního lidstva⁴⁴. Toto právo je však také mnoha státy porušováno, a to až do té míry, že udílení katecheze, žádost o ni či její přijímání se stávají trestnými činy. Proto společně s Otcí biskupského synodu pozvedám mocně svůj hlas proti jakékoli nespravedlivé diskriminaci v oblasti katecheze a znovu se obracím k odpovědným osobám s naléhavou výzvou, aby naprosto skoncovali s těmito formami nátlaku, jež poškozují všeobecně lidskou svobodu a zvláště pak svobodu náboženskou.

15. Druhé poučení se týká samotného místa katecheze v církevních pastoračních záměrech a důvodech. Čím více církev v místním i universálním měřítku je schopna vyhradit přednostní místo katechezi oproti jiným druhům činnosti a akcím, jejichž výsledky by snad byly zřetelnější, tím více nalézá v katechezi prostředek k upevnění svého vnitřního života jako obec věřících a také k posílení své vnější misijní činnosti. Bůh a události – jež jsou rovněž upozorňováním z Boží strany – se na církev na sklonku nynějšího XX. století obracejí s výzvou, aby obnovila svou důvěru v katechetickou činnost a znovu v ní viděla naprosto přednostní úkol svého poslání. Je to vybídka, aby věnovala katechezi své nejlepší lidi a síly, aby nešetřila úsilí, námahu a hmotné prostředky, jimiž lze lépe zorganizovat a vychovat kvalifikované síly. Nejde tu o prostý lidský výpočet, nýbrž o stanovisko víry, týkající se věrnosti Bohu, který nikdy nezůstane dlužen odpověď.

⁴⁴ Sr. Všeobecná deklarace lidských práv (OSN) z 10. prosince 1948, čl. 18; Mezinárodní smlouva o občanských a politických právech (OSN) z 16. prosince 1966, čl. 4; Závěrečný akt konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, § VII.

16. Třetí poučení: Katecheze vždy byla a zůstane činností, za kterou církev musí a má být ochotna převzít odpovědnost. Členové církve však mají různé druhy odpovědnosti, jak vyplývají z poslání každého jednotlivce. Duchovní pastýři, jak jim to ukládá sama jejich služba, mají v různém stupni nejvyšší odpovědnost za rozvíjení, zaměření a koordinaci katecheze. Papež si je ze své strany plně vědom základní a nejvyšší odpovědnosti, která na něm spočívá v této oblasti. Zde nalézá příčiny ke svým pastoračním starostem, především však zdroj radosti a naděje. Kněží, řeholníci a řeholnice zde mají zvláště vyhrazené pole pro svůj apoštolát. Zvláštní odpovědnost mají v jiném ohledu i rodiče. Učitelé a lidé, kteří konají rozličné služby v církvi, katecheté i odpovědní pracovníci v oboru hromadných sdělovacích prostředků mají všichni v odpovídající míře přesně stanovené odpovědnosti ve výchově svědomí věřících. Tato výchova je důležitá pro život církve a obráží se i v životě společnosti. Jedním z nejlepších plodů všeobecného synodálního zasedání zcela věnovaného katechezi může být, že v celé církvi a ve všech jejích oblastech se probudí živé a činnorodé vědomí této odpovědnosti sice různě odstupňované, ale všem společné.

17. Katecheze konečně potřebuje i stálou obnovu při určitém rozšiřování vlastního pojetí a metod. S tím souvisí i hledání přiměřeného způsobu vyjadřování a užívání nových prostředků k předávání poselství. Tato obnova nemá vždy stejnou hodnotu a synodální Otcové realisticky uznali – přes nesporný pokrok v životnosti katechetické činnosti a slibné akce – též meze a » nedostatky « toho všeho, co bylo dosud uskutečněno⁴⁵. Tyto meze jsou zvláště závažné, neboť ohrožují celistvost obsahu učení. Poselství Božímu lidu zdůraznilo, že pro katechezi » je stejně nebezpečné navyklé opakování frází odmítající každou změnu jako nepromyšlená impro-

⁴⁵ Biskupský synod, *O současné katechezi v církvi, především dětí a mládeže, Poselství Božímu lidu*, č. 1 a 4; cit., str. 3-4 a 6-7; sr. deník » L'Osservatore Romano « (30. října 1977), str. 3.

vizace, jež řeší otázky lehkovážně «⁴⁶. Zastaralý zvyk a zaběhnutá cesta vede ke stagnaci, otupení a nakonec k ochrnutí celé činnosti. Nerozvážná improvizace budí v těch, jimž je katecheze určena a u rodičů, jde-li o děti, nejistotu, dále nejrůznější omyly a nakonec vede ke ztroskotání celé jednoty. Je třeba, aby církev – stejně jako v jiných údobích svých dějin – podala důkaz moudrosti, pevnosti a evangelní věrnosti v hledání a uplatňování nových cest a metod v katechezi.

⁴⁶ Tamtéž, č. 6; cit., str. 7-8; sr. deník » L'Osservatore Romano « (30. října 1977), str. 3.

III.

KATECHEZE V PASTORAČNÍ A MISIJNÍ ČINNOSTI CÍRKVE

18. Katechezi zjevně nelze odlučovat od ostatní církevní pastorační a misijní činnosti. Nicméně má však svou zvláštní náplň, o které IV. všeobecné zasedání biskupského synodu často jednalo, a to jak při přípravách, tak i ve svém průběhu. O tento problém se zajímá též veřejné mínění v církvi i mimo ni.

Na tomto místě není třeba podávat přesnou a formální definici katecheze, kterou se ostatně již dostatečně zabývalo *Generální katechetické direktorium*⁴⁷. Je úkolem odborníků, aby stále více obohacovali její pojetí a vymezení.

Protože pak v každodenním životě je mnohost a rozličnost případů, připomínáme zde pouze některé zásadní body učení – ostatně s plnou platností vytčené v církevních dokumentech – pro přesné chápání katecheze, bez nichž se vystavujeme nebezpečí, že neporozumíme jejímu plnému významu a dosahu.

Všeobecně lze říci, že katecheze je výchova dětí, mládeže a dospělých k víře. Jejím obsahem je zejména výklad křesťanského učení uceleným způsobem s cílem uvádět do plného křesťanského života. Z tohoto hlediska katecheze obsahuje více jednotlivých složek pastoračního poslání církve, aniž by však s nimi splývala. Tyto složky mají katechetický ráz a buď katechezi připravují, anebo z ní vyplývají. Jsou to: prvotní hlásání evangelia čili jeho misionářské šíření pomocí *kerygmatu*, jehož účelem je vzbudit víru; apologetika, neboli hledání

⁴⁷ Posvátná kongregace pro klérus, *Directorium Catechisticum Generale*, č. 17-35: AAS 64 (1972), str. 110-118.

důvodů pro víru, vlastní křesťanský život; slavení svátostí; plné začlenění do církevního společenství; vydávání apoštolského a misijního svědectví.

Především připomínám, že katechezi a evangelizaci nelze ani od sebe odloučit, ani mezi nimi není rozpor či naopak totožnost, nýbrž že se navzájem nutně spojují a doplňují.

Apoštolská exhorta *Hlásání Evangelia* z 8. prosince 1975 pojednávající o evangelizaci v moderním světě správně zdůraznila, že hlásání evangelia – jehož cílem je seznámit s radostnou zvěstí veškeré lidstvo, aby z ní žilo – je bohatou, složitou a dynamickou skutečností složenou z prvků, anebo – chceme-li – ze základních a navzájem odlišných složek, které je třeba chápat v jejich celku a v jednotě⁴⁸. Katecheze je právě jednou z těchto složek celého evangelizačního procesu.

19. Zvláštní ráz katecheze, jímž se liší od prvotního hlásání evangelia zaměřeného na osobní obrácení k víře, má dvojí cíl: působit, aby víra dozrávala, a vychovat opravdového Kristova učedníka tím, že mu umožňuje stále hlubší a uspořádanější poznávání osoby a poselství Krista, našeho Pána⁴⁹.

Avšak v každodenní praxi tato nejlepší vyučovací cesta musí brát v úvahu, že k první evangelizaci často vůbec nedošlo. Některé děti totiž, jež přijaly křest v prvních letech svého života, přicházejí na farní katechetickou výuku bez počátečního úvodu do víry a aniž by byly uvedeny do nějakého osobního a vyhraněného vztahu ke Kristu. Mají pouze schopnost věřit, která byla do jejich srdcí vštípena křtem a působením Ducha svatého. Předsudky, jež si přinášejí z rodinného málo křesťanského prostředí, anebo jež vyplývají z » pozitivistického « zaměření jejich výchovy, vytvářejí hned na počátku určité těžkosti. K tomu je třeba připojit i další,

⁴⁸ Sr. č. 17-24: AAS 68 (1976), str. 17-22.

⁴⁹ Sr. Biskupský synod, *O současné katechezi v církvi, především děti a mládeže, Poselství Božímu lidu*, č. 1; cit., str. 3n; sr. deník » L'Os-servatore Romano « (30. října 1977), str. 3.

dosud nepokřtěné děti, jejichž náboženskou výchovu rodiče připouštějí teprve později; a tak se stává, že z vnějších důvodů jejich katechumenální přípravná etapa probíhá často a převážně během běžné katecheze. Kromě toho odrostlejší a dorůstající, kteří byli pokřtěni a prodělali jak všeobecnou katechezi, tak i přijali svátosti, ještě delší dobu obvykle váhají, zda mají žít plně pro Krista, anebo dokonce se snaží náboženské výchově vyhnout ve jménu svobody. Konečně sami dospělí nejsou zcela bezpečni před pokušením pochybností nebo odpadnutí od víry, především pod vlivem nevěřícího prostředí. To znamená, že katecheze musí často usilovat nejen, aby víru posilovala a vyučovala, nýbrž musí ji neustále znovu vzbuzovat s pomocí Boží milosti, otevírat srdce, přivádět k vnitřnímu obrácení a připravovat k tomu, aby plně přilnuli ke Kristu ti, kteří stojí teprve na prahu víry. Tímto cílem je částečně určován tón, výrazové prostředky a metoda katecheze.

20. Vlastním účelem a hlavním obsahem katecheze nicméně zůstává rozvíjet s Boží pomocí víru, která je teprve v zárodku, vést k plnosti a každodenně posilovat křesťanský život věřících nejrůznějšího věku. Jde o to, aby jejím působením rostlo jak v poznání, tak i v životě semeno víry, které zasil Duch svatý prvotním hlásáním a které bylo do každého vloženo křtem.

Katecheze se tedy snaží rozvíjet pochopení Kristova tajemství ve světle Božího slova tak, aby jím byl proniknut celý člověk. Je-li působením milosti přetvořen v novou bytost, začíná křesťan následovat Krista a v církvi se stále lépe učí myslet jako on, soudit jako on, jednat v duchu jeho přikázání a doufat, jak on k tomu vyzýval.

Přesněji řečeno je účelem katecheze v celkovém rámci evangelizace představovat údobí vyučování a zrání, čili dobu, ve které křesťan, když svou vírou přijal Ježíše Krista za svého jediného Pána a přilnul k němu upřímným obrácením v srdci, usiluje lépe poznat toho Krista, kterému se již oddal; chce

hlouběji vniknout do jeho » tajemství«, chce vědět více o Božím království, které on hlásá, chce se obeznámit s požadavky a přísliby obsaženými v jeho evangelním poselství, přeje si znát cesty, jimiž se má ubírat každý, kdo ho chce následovat.

Je-li tedy být křesťan totéž jako vyjádřit souhlas Kristu, pak je třeba připomenout, že tento souhlas se děje na dvou úrovních: znamená jednak plně se oddat Božímu slovu a hledat v něm oporu, jednak však též snahu stále lépe chápat smysl tohoto Slova.

21. V závěrečném projevu při IV. všeobecném zasedání synodu Pavel VI. vyslovil Otcům » velké potěšení nad zjištěním, že všichni zdůraznili, jak důležitá je nutnost dobře uspořádané a souvislé katecheze, neboť takovéto prohlubování samotného křesťanského tajemství odlišuje katechezi ode všech ostatních forem hlásání Božího slova «⁵⁰.

Vzhledem k praktickým obtížím je vhodné zdůraznit – mezi jinými – některé příznačné rysy takového vyučování:

– musí se řídit určitými předpisy, tj. má to být systematická a nikoli improvizovaná výuka podle programu, jenž umožňuje dospět k přesně stanovenému cíli;

– toto vyučování má zdůrazňovat jenom to, co je důležité a nutné, aniž by chtělo řešit všechny sporné otázky, anebo se stát teologickým badáním či vědeckým výkladem;

– přesto však má být dostatečně úplné a neustrnout u prvotního hlásání křesťanského tajemství, jak je obsaženo v *kerygmatu*;

– má být celistvým úvodem do křesťanství, zmínit se o všech složkách křesťanského života.

Nelze zapomínat ani na mnohostranné příležitosti v souvislosti s osobním, rodinným, společenským či církevním životem, které je třeba v katechezi vhodně využít a k nimž se vrátím v VI. kapitole. Trvám však na nutnosti ucelené

⁵⁰ Proslov na závěr synodu z 20. října 1977: AAS 69 (1977), str. 634.

a souvislé křesťanské výuky, neboť z různých stran se ozývá sklon k podceňování její důležitosti.

22. Je bezúčelné stavět správný život proti správnému učení. Křesťanství obsahuje a spojuje úzkým poutem obojí, protože pevné a promyšlené názory vedou i k přímé a rozhodné činnosti; úsilí vychovávat věřící tak, aby i dnes žili jako Kristovi učedníci, vyžaduje, aby se zpřístupnilo prohloubené pochopení » Kristova tajemství «.

Stejně bezúčelné je též opouštět vážné a soustavné studium Kristova poselství ve jménu metody, jež dává výsadní přednost životní zkušenosti. Platí totiž, že » nikdo nemůže dospět k plné pravdě jen pouhou životní zkušeností, čili bez náležitého výkladu poselství Krista, který je 'cesta, pravda a život' (Jan 14, 6) «⁵¹.

Nechť tedy nikdo nestaví katechezi vycházející ze života proti té, jež vychází z tradice a vyzkoušenými cestami a způsoby učí ve víře⁵².

Opravdová katecheze je vždy uspořádaným a soustavným úvodem do toho, co Bůh o sobě zjevil člověku v Ježíši Kristu a toto zjevení církev uchovává ve stálém povědomí a v Písmu svatém a je neustále předáváno živou a účinně působící tradicí z jedné generace na druhou. Takové zjevení však ani není odděleno od života, ani se proti němu uměle nestaví. Týká se totiž nejhlubšího smyslu lidského života a zcela jej osvěcuje, aby mu dávala podněty, anebo jej objasňovala ve světle evangelia.

Proto je možno vztáhnout i na katechety, co II. Vatikánský koncil prohlásil zejména o katechezi kněží: » Mají být vychovatelé člověka a jeho života ve víře «⁵³.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² *Directorium Catechisticum Generale*, č. 40 a 46: AAS 64 (1972), str. 121 a 124n.

⁵³ Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum Ordinis*, č. 6: AAS 58 (1966), str. 999.

23. Katecheze je vnitřně a úzce spojena s veškerou liturgickou a svátostnou činností, neboť právě ve svátostech a zvláště v eucharistii Ježíš Kristus plně působí, aby přetvářel lidi.

V původní církvi se ztotožňoval katechumenát s přípravou na svátosti křtu a eucharistie. Třebaže církev v tomto směru změnila svou praxi v tradičně křesťanských zemích, přesto nebyl katechumenát nikdy zrušen; naopak dochází k jeho oživení⁵⁴ a v mladých misijních církvích se ho zhusta užívá. V každém případě katecheze si vždy uchovává vztah ke svátostem. Na jedné straně je totiž důležitou formou katecheze právě ta, jež připravuje ke svátostem, a každá katecheze ostatně nutně vede ke svátostem víry. Na druhé straně i přijímání svátostí má nezbytně katechetický ráz. Jinými slovy, svátostný život se ochuzuje a stává se z něho snadno bezobsažný obřad, není-li založen na hlubším pochopení významu svátostí, a katecheze se stává jen ryze intelektuální, není-li zakotvena ve svátostné praxi.

24. Katecheze je konečně těsně svázána i s odpovědnou činností církve a křesťanů ve světě. Kdokoliv uvěřil v Krista a snaží se upevnit tuto víru katechezí, cítí potřebu žít ve společenství s těmi, kdo prošli tutéž cestu. Katechezi hrozí nebezpečí, že ztratí svou účinnost, jestliže společenství, jež je vírou a životem křesťanské, nepřijme katechumena na určitém stupni jeho výuky.

Proto církevní obec na všech svých úrovních má ve vztahu ke katechezi dvojí povinnost: jednak se má starat o výchovu svých členů ve víře, jednak je má i přijmout a vytvářet takové lidské a věcné prostředí, v němž budou moci žít co nejdokonalěji podle toho, co se naučili.

Stejně tak má katecheze vztah i k misijní činnosti. Byla-li dobře prováděna, křesťané sami se starají o to, aby vydávali svědectví o své víře, aby ji předávali svým dětem, seznamovali s ní i ostatní a aby všemožně sloužili lidstvu.

⁵⁴ Sr. *Ordo Initiationis Christianae adultorum*.

25. Tímto způsobem se díky katechezi evangelní *kerygma* – jež svým prvním vřelostí proniknutým hlásáním jednoho dne tak otřásl člověkem, že ho přivedlo k rozhodnutí, aby se vírou zasvětil Kristu – pozvolna prohlubuje a rozvíjí v tom, co z něho vyplývá; je vysvětlováno výukou, jež vyžaduje i souhlas rozumu, a vede k praktickému křesťanskému životu v církvi a ve světě. To vše nemá menší evangelní význam než samotné *kerygma*, třebaže to tvrdí ti, kteří prohlašují, že katecheze by nutně dospěla k racionalizaci, vysychání a nakonec odumření všeho, co je v tomto *kerygmatu* živé, samovolné a působivé. Pravdy, jež katecheze prohlubuje, jsou však tytéž, jež se dotkly srdce člověka, když je slyšel poprvé. Čím hlouběji se tyto pravdy poznávají, nevedou k vysychání nebo k vyprazdňování obsahu, nýbrž tím více se stávají podnětnějšími a rozhodnějšími pro život.

Podle pojetí katecheze, jak jsme je vyložili, má katecheze zcela pastorační ráz a takto ji chápal i synod. Tento širší smysl katecheze není v rozporu s jejím užším smyslem dříve běžným, totiž jako didaktické výklady, které předávají a učí formule vyjadřující víru. Širší smysl užší obsahuje a překonává.

Katecheze konec konců je nutná jak pro dozrávání víry u křesťanů, tak proto, aby křesťané ve světě vydávali svědectví. Chce nás křesťany vést k tomu, abychom došli » my všichni k jednotě ve víře i v poznání Božího Syna, k tomu, že budeme zralí muži; vyspějeme tak, že se uskuteční Kristova plnost «⁵⁵; aby se křesťané dokázali obhájit před každým, kdo se táže po důvodech jejich naděje⁵⁶.

⁵⁵ Ef 4, 13.

⁵⁶ Sr. 1 Petr 3, 15.

IV.

HLÁSÁNÍ RADOSTNÉ ZVĚSTI ČERPÁ Z PŮVODNÍCH ZDROJŮ

26. Katecheze je složkou a částí evangelizace, a proto jejím obsahem nemůže být nic jiného než evangelizace ve své plnosti. Kristovo poselství, radostná zvěst o spáse, kterou jsme jednou anebo i stokrát slyšeli a přijali v srdci, se v katechezi neustále prohlubuje pomocí uvažování a soustavného studia, takže si stále závaznějším způsobem uvědomujeme, jaké důsledky z toho plynou pro náš osobní život, a že se začleňujeme do harmonického celku, jímž je křesťanství ve společnosti a ve světě.

27. Katecheze bude vždy čerpat svůj obsah z živého pramene Božího slova, předávaného tradicí a Písmem, takže » svatá tradice a svaté Písmo tvoří jediný neporušitelný poklad Božího slova svěřeného církvi«, jak to připomněl II. Vatikánský koncil, který si přál, aby » služba slova, totiž pastorační kázání, katecheze a všechny typy křesťanského vzdělání měly ve slovu Písma svůj životodárný zdroj«⁵⁷.

Mluvíme-li o tradici a Písmu jako o zdroji katecheze, chceme tím nejen zdůraznit, že katecheze má být zcela proniknuta biblickým a evangelním myšlením, duchem a stanoviskem a dosáhne toho neustálým stykem s příslušnými texty; chceme tím též připomenout, že katecheze bude tím bohatší a účinnější, čím více bude s církevním smýšlením a srdcem

⁵⁷ Sr. Dogmatická konstituce o Božím zjevení *Dei Verbum*, č. 10 a 24: AAS 58 (1966), str. 822 a 828n; sr. též Posvátná kongregace pro klérus, *Directorium Catechisticum Generale*, č. 45: AAS 64 (1972), str. 124, kde jsou dobře vysvětleny hlavní a pomocné zdroje katecheze.

pročítat tyto texty a čím více bude hledat podněty ve zkušenostech z dvoutisíciletého života a rozjímání církve o něm.

Vyučování, liturgie i život církve pramení z tohoto zdroje a přivádějí k němu pod vedením duchovních pastýřů a zvláště pak učitelského úřadu církve, který jí náš Pán svěřil.

28. Nejdůležitější vyjádření živého dědictví, nad nímž má církev bdít, je obsaženo v KREDU anebo konkrétněji řečeno v tzv. Symbolech, které v určitých osudových chvílích v sobě zdařile shrnují víru církve.

Významnou částí katecheze bylo během staletí právě toto » předání Symbolu « (nebo souhrnu víry), po němž pak následovalo předání Modlitby Páně. Tento významný obřad byl právem v současné době znovu zařazen do přípravy katechumenů⁵⁸. Nebylo by snad záhodno nalézt pro tento obřad přiměřenější a širší použití, aby se tak zdůraznilo důležité postavení okamžiku, v němž nový Kristův učedník přijímá s plným uvědoměním a rozhodností obsah toho, co bude v budoucnu svědomitě prohlubovat?

Můj předchůdce Pavel VI. shrnul v *KREDU Božího lidu* vyhlášeném v rámci 1900. výročí mučednické smrti apoštolů Petra a Pavla zásadní prvky katolické víry, především ty, jež působily největší obtíže, anebo byly vystaveny nebezpečí podceňování a nepochopení⁵⁹. Jistě se zde udává obsah katecheze.

29. Tentýž papež připomněl ve III. kapitole apoštolské exhorty *Hlásání Evangelia* » základní obsah a živou podstatu «

⁵⁸ Sr. *Ordo Initiationis Christianae adultorum*, č. 25-26; 183-187.

⁵⁹ Sr. AAS 60 (1968), str. 436-445. Vedle těchto velkých vyznání víry učitelského úřadu se lze zmínit o lidových vyznáních víry, jež jsou zakotvena v tradiční křesťanské kultuře některých zemí; sr. co jsem řekl mládeži v Hnězdně 3. července 1979 v souvislosti s písní-poselstvím nazvaným » Bogurodzica «: » Není to jen píseň, nýbrž také vyznání víry, symbol polského KREDA, je to katecheze a dokonce dokument křesťanské tradice. Obsahuje základní pravdy víry a zásady mravního života. Není to jen historický předmět; je to dokument života. (Píseň byla též nazývána) » Polský katechismus «: sr. AAS 71 (1979), str. 754.

evangelizace⁶⁰. Je nutné, aby i katecheze brala zřetel na tyto složky, jakož i na živý souhrn, do něhož jsou začleněny⁶¹.

Zde se tedy omezím jen na několik prostých připomínek⁶². Každý např. vidí, jak je důležité říci dítěti, dospělému a tomu, kdo roste ve víře, » co se může o Bohu poznat «⁶³, čili v určitém smyslu mít možnost říci jim: » Co vy ... neznáte a přece to ctíte, to já vám zvěstuji «⁶⁴, to znamená vyložit jim krátce⁶⁵ tajemství Božího Slova, jež se stalo člověkem a přineslo člověku spásu svými velikonoce, tj. svou smrtí a vzkříšením, ale též svým kázáním, znamením, která vykonal, a svátostmi, jejichž prostřednictvím je mezi námi stále přítomen. Synodální Otcové vycházeli ze správného stanoviska, když se dožadovali, aby Kristus nebyl omezován jen na své lidství a jeho poselství na čistě pozemský rozměr, nýbrž aby byl též uznáván za Božího Syna a prostředníka, skrze něhož máme v Duchu svatém svobodný přístup k Otci⁶⁶.

Je důležité rozvinout před zrakem rozumu i srdce a ve světle víry tuto svátost jeho přítomnosti, kterou je tajemství církve, jež je společenstvím lidí hříšných, ale zároveň i posvěcených, tvořících Boží rodinu spojenou v Pánu pod vedením těch, které » Duch svatý ustanovil za představené, aby spravovali církev Boží «⁶⁷.

Je též důležité vysvětlit, že Bůh ve svém Synu Ježíši Kristu přijal dějiny lidstva s jejich protiklady milosti a hříchu,

⁶⁰ Č. 25: AAS 68 (1976), str. 23.

⁶¹ Tamtéž, zvláště č. 26-39: cit., str. 23-25; » základní prvky « křesťanského poselství podává uspořádanějším způsobem také *Directorium Catechisticum Generale*, č. 47-69: AAS 64 (1972), str. 125-141, kde je též norma pro podstatný doktrinní obsah katecheze.

⁶² Necht se též uváží, co o tom udává *Directorium Catechisticum Generale*, č. 37-46 (cit., str. 120-125).

⁶³ Řím 1, 19.

⁶⁴ Skt 17, 23.

⁶⁵ Sr. Ef 3, 3.

⁶⁶ Sr. Ef 2, 18.

⁶⁷ Skt 20, 28.

velikosti a ubohosti, a tím že je nám » již dán jakýsi náznak budoucího věku «⁶⁸.

Rovněž je důležité bez váhání říci, jaké jsou příslušné požadavky spojené se sebezáporem, ale zároveň i s radostí, které apoštol Pavel rád nazýval » novým životem «⁶⁹, » novým stvořením «⁷⁰, bytím či žitím v Kristu⁷¹, » věčným životem skrze Krista Ježíše «⁷², což není nic jiného než život ve světě, avšak vedený v duchu blahoslavenství a určený k tomu, aby se promítl a proměnil ve věčný.

Z toho plyne, jak důležité jsou v katechezi osobní mravní požadavky odpovídající evangeliu jakož i křesťanská stanoviska vůči životu a světu, ať již jsou hrdinská anebo jen prostá: říkáme jim křesťanské či evangelní ctnosti. Proto je i na místě starost, aby katecheze nezanedbávala, nýbrž naopak aby ve svém úsilí o výchovu k víře náležitě objasňovala některé skutečnosti jako např. snahu člověka o plné osvobození⁷³, o solidárnější a bratrštější společnost a dále požadavek dosažení spravedlnosti a míru.

Na druhé straně by nebyl správný názor, že tento rozměr je v katechezi zcela nový. Již v době církevních Otců svatého Ambrože a svatého Jana Zlatoústého – abychom se zmínili aspoň o dvou – se zdůrazňovaly společenské důsledky evangelia; v nedávné době Katechismus svatého Pia X. uváděl výslovně mezi hříchy, jež volají k nebi o pomstu, utlačování chudých a okrádání dělníků o spravedlivou mzdu⁷⁴. Zvláště po vydání encykliky *Rerum Novarum* se stala sociální otázka aktivní částí katecheze papežů a biskupů. Mnoho synodál-

⁶⁸ II. Vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, č. 39: AAS 58 (1966), str. 1056n.

⁶⁹ Řím 6, 4.

⁷⁰ 2 Kor 5, 17.

⁷¹ Sr. tamtéž.

⁷² Řím 6, 23.

⁷³ Sr. Pavel VI., Apoštolská exhorta *Evangelii Nuntiandi*, č. 30-38: AAS 68 (1976), str. 25-30.

⁷⁴ Sr. *Catechismus maior*, 5. část, kap. 6, č. 965-966.

ních Otců s oprávněnou naléhavostí žádalo, aby bohatý poklad sociálního učení obsažený v dokumentech církve nalezl přiměřeným způsobem své místo i ve všeobecné katechetické výchově věřících.

30. Pokud jde o obsah nebo látku katecheze, v naší době zasluhují zvláštní pozornost tři důležité body.

První se týká celistvosti učení. Má-li být zachovávání víry⁷⁵ toho, kdo se stává Kristovým učedníkem, dokonalé, má právo, aby dostával » slova víry «⁷⁶ v neokleštěném, nepřekrouceném a nezmenšeném, nýbrž naopak v úplném a celistvém obsahu, a to se vším, co je v ní strohé i mocné. Vyjímát něco z této obsahové celistvosti znamená ochuzovat nebezpečně katechezi jako takovou, a tím činit nejistými plody, které od ní Kristus i církevní společenství právem očekávají. Není jistě náhodné, že závěrečné Kristovo přikázání a poslání v Matoušově evangeliu má ráz celku: » Je mi dána veškerá moc ... získejte za učedníky všechny národy ... uče je zachovávat všechno ... já jsem s vámi po všechny dny. « To je hlavní důvod, proč žádnému člověku, když zkoumá » nesmírně cenné poznání Ježíše Krista «⁷⁷, jež nalezl ve víře, a chová v sobě třeba i nejasné přání, aby Krista poznal více a lépe skrze kázání a vyučování » podle pravdy, která je v Ježíšovi «⁷⁸, nelze pod žádnou záminkou odepřít kteroukoliv část tohoto poznání. Čím by se stala katecheze, která by náležitě nevykládala vše o stvoření člověka, o jeho hříchu, o Božím plánu vykoupení, o jeho dlouhé a láskyplné přípravě a uskutečňování, o vtělení Božího Syna, o Panně Marii, neposkvrněné, Bohorodičce a vždy Panně, jež byla s tělem i s duší vzata do nebeské slávy, o jejím místě v tajemství spásy, o tajemství zla, jež působí v našem životě⁷⁹, o moci Boha,

⁷⁵ Sr. *Fil* 2, 17.

⁷⁶ *Rím* 10, 8.

⁷⁷ *Fil* 3, 8.

⁷⁸ *Ef* 4, 21.

⁷⁹ Sr. 2 *Thes* 2, 7.

který nás osvobozuje, o nutnosti pokání a askeze, o svátostech a liturgii, o skutečné Kristově přítomnosti v eucharistii, o účasti na Božím životě zde na zemi i na věčnosti apod.? Nikdy nepřisluší skutečnému katechetovi, aby svévolně vybíral v pokladu víry mezi tím, co pokládá za důležité anebo bezvýznamné, a pak aby jednomu učil a druhé přešel.

31. Jako druhý bod je třeba připomenout: je možné, že v současné katechetické situaci metodologické či pedagogické důvody doporučují vyučovat bohatému obsahu katecheze tím či oním způsobem. Celistvost ovšem vyžaduje i vyváženost a uspořádaný, odstupňovaný ráz vyučování, neboť tím katecheta dodá vyučovaným pravdám, předávaným předpisům a cestám křesťanského života, jež mají být ukázány, důležitost, která jim náleží. Může se také stát, že určitý vyjadřovací způsob se ukáže vhodnějším pro předávání obsahu katecheze jiným lidem nebo jiné skupině osob. Užití takového způsobu bude však platné jen dotud, dokud k němu nepřinucují mínění a předsudky buď více méně subjektivní anebo vycházející z určité ideologie, nýbrž jen pokud k takovému výběru vede pokorná starostlivost vyjádřit co nejlépe onen obsah, který však přirozeně musí zůstat nedotčen. Metoda a způsob vyjadřování, jichž se používá, musí zůstat opravdu jen nástroji pro předávání celku a nesmí se z nich samých stát část » slova věčného života «⁸⁰ anebo » cest života «⁸¹.

32. Velké a jistě Ježíšovým duchem vnuknuté hnutí, které již po několik let vede katolickou církev ke znovunastolení dokonalé jednoty s jinými církvemi a vyznáními, je příčinou, proč mluvím i o ekumenickém rázu katecheze. Tomuto hnutí dodal plný význam II. Vatikánský koncil⁸² a od té doby vyvíjí církev novou rozsáhlou činnost, jež se konkrétně projevila v úctyhodné řadě činů a akcí, které jsou již všem známy.

⁸⁰ Jan 6, 68; sr. *Skt* 5, 20; 7, 38.

⁸¹ Sr. *Skt* 2, 28, kde se cituje *Žl* 16, 11.

⁸² Sr. celý Dekret o ekumenismu *Unitatis Redintegratio*: AAS 57 (1965), str. 90-112.

Katechezi nemůže být tento ekumenický rozměr cizí, neboť všichni věřící jsou povoláni, každý podle svých schopností a svého postavení v církvi, aby se účastnili na tomto hnutí za jednotu⁸³.

Katecheze nabude ekumenického rozměru, jestliže bude prováděna s upřímným respektem ve slovech i činech vůči církevním obcím, jež dosud nejsou v plném společenství s katolickou církví, aniž by však přitom přestávala učit, že plnost zjevených pravd a prostředků ke spáse, jak je ustanovil Kristus, je v katolické církvi⁸⁴.

V této souvislosti je obzvláště důležité seznamovat s ostatními církvemi nezaujatým a pravdě odpovídajícím způsobem. Ani těchto církví Kristův duch neodmítá používat jako prostředků ke spáse. Navíc » některé, ba mnohé a výtečné prvky a hodnoty, které společně vzaté budují a oživují církev, mohou existovat mimo viditelné hranice katolické církve «⁸⁵. Kromě toho takovýto způsob seznamování s jinými církvemi katolíkům na jedné straně pomůže prohlubovat svou vlastní víru a na druhé straně jim rovněž umožní lépe poznat a respektovat ostatní křesťanské bratry, a tím se usnadní i společné hledání cesty k dokonalé jednotě v plnosti pravdy. Vzájemné poznání by mělo pomáhat i nekatolíkům lépe poznávat a oceňovat katolickou církev a její přesvědčení, že je » všeobecným nástrojem spásy «.

Katecheze nabude ekumenického rozměru, jestliže mimo to bude podněcovat a podporovat opravdovou touhu po jednotě; a ještě více, bude-li sama dávat popud k různým upřímným snahám – k nimž patří i úsilí o očistu v pokoře a horlivosti Ducha za účelem odstranění překážek na této

⁸³ Sr. tamtéž, č. 5: cit., str. 96; sr. též II. Vatikánský koncil, Dekret o misijní činnosti církve *Ad Gentes Divinitus*, č. 15: AAS 58 (1966), str. 963-965; Posvátná kongregace pro klérus, *Directorium catechisticum Generale*, č. 27: AAS 64 (1972), str. 115.

⁸⁴ Sr. II. Vatikánský koncil, Dekret o ekumenismu *Unitatis Redintegratio*, č. 3-4: AAS 57 (1965), str. 92-96.

⁸⁵ Tamtéž, č. 3: cit., str. 93.

cestě. Přitom se však musí vyvarovat laciného irenismu, jenž určité věci opomíjí a připouští ústupky na věroučném poli. Katecheze má vést k dokonalé jednotě, až si ji Pán bude přát a sám k ní zvolí cestu.

Katecheze bude konečně ekumenická, jestliže se vynasnaží připravovat děti, mládež a rovněž dospělé ke stykům s nekatolíky tak, aby žili podle vlastní katolické víry a přitom respektovali i víru druhých.

33. Tam, kde lidé vyznávají různá náboženství, biskupové mohou uznat za vhodné anebo i nutné určité formy spolupráce v oblasti katecheze mezi katolíky a jinými křesťany, aby se tak uceleně doplňovala normální katechetická výuka, kterou katolíci v každém případě musí dostat.

Teologický základ takových forem spolupráce spočívá v tom, co je všem křesťanům společné⁸⁶. Dokud však společenství víry mezi katolíky a ostatními křesťany není plné a dokonalé, naopak v mnoha případech trvají hluboké rozpory, musí také tato ekumenická spolupráce, o níž mluvíme, být svou povahou omezená. Nikdy nesmí znamenat » redukci « na společné minimum. Mimoto katecheze nespočívá jen ve vyučování věroučných pravd, nýbrž i v přípravě k celému křesťanskému životu a k plné účasti na svátostech v církvi. Všude tam, kde dochází k ekumenické spolupráci na katechetickém poli, je tedy nutno bdít, aby výchova katolíků v katolické církvi byla spolehlivě zajištěna, pokud jde o věrouku i křesťanský život.

Dosti biskupů během synodu oznámilo případy – a jsou podle nich stále častější – kdy veřejné úřady nebo jiné okolnosti nutí ke společnému náboženskému vyučování křesťanského náboženství pro katolíky i nekatolíky s příslušnými příručkami, rozvrhem atd. Je ovšem skoro zbytečné připomínat, že pak již nejde o skutečnou katechezi.

Takové vyučování může mít svůj ekumenický význam, jestliže nezaujatě předkládá křesťanské učení. Tam, kde okol-

⁸⁶ Sr. tamtéž; sr. též Dogmatická konstituce o církvi *Lumen Gentium*, č. 15: AAS 57 (1965), str. 19.

nosti takovou výuku vnucují, je důležité, aby s tím větší péčí byla zajištěna skutečně katolická katecheze.

34. K tomuto bodu je třeba připojit ještě další poznámku, která přihlíží k téže věci, i když z jiného hlediska. Může se stát, že některé státní školy budou učit podle knih, které pojednávají o různých náboženstvích včetně katolického z historického, morálního či literárního hlediska. Píše-li se v nich o historických faktech, různých náboženstvích a rozličných křesťanských vyznáních objektivně, může to v takovém případě přispět i k vzájemnému lepšímu porozumění. Je však třeba bdít a učinit vše možné, aby se o nich psalo opravdu nezaujatě, bez vlivu ideologických a politických systémů a bez předsudků považovaných za vědecké, které mají ve zvyku zkreslovat jejich pravý smysl.

Takové příručky ovšem nemohou být v žádném případě pokládány za katechetická díla. Chybí jim totiž svědectví věřících, kteří vykládají víru ostatním věřícím, chápání křesťanských tajemství a co je katolictví vlastní, neboť to vše vychází z žité víry.

VŠICHNI POTŘEBUJÍ KATECHETICKOU VÝUKU

35. Můj předchůdce Pavel VI. určil pro IV. všeobecné zasedání biskupského synodu následující námět: » Katecheze v naší době se zvláštním ohledem na děti a mládež«. Je nesporné, že vzestup mladých lidí je nejnadějnějším a zároveň i zneklidňujícím jevem ve značné části současného světa. V některých zemích hlavně tzv. Třetího světa mladí lidé do 18 či 30 let tvoří přes polovinu obyvatelstva. To znamená, že tam žijí miliony dětí a mládeže, kteří se připravují na svou budoucnost, až dospějí. A nejde jen o jejich počet. Některé nedávné události a rovněž každodenní zprávy dosvědčují, že tento nesmírný počet mladých lidí, i když je tu a tam ovládán nejistotou a strachem, projevuje sklon k úniku ze skutečnosti a hledá útočiště v lhostejnosti a omamných jedech, anebo se dává svádět i nihilismem a násilím, přesto však ve své většině představují velikou sílu, která má v úmyslu budovat třeba i v mnohých obtížích budoucí civilizaci.

Ve své pastorační starostlivosti si proto klademe otázku: jak máme seznámit toto množství dětí a mladých lidí s Ježíšem Kristem Bohočlověkem a ukázat jim ho nejen v nadšení prvního prchavého setkání, nýbrž tak, aby každým dnem přicházeli k hlubšímu a jasnějšímu poznání Kristovy osoby, poselství a Božího úradku, jenž rozhodl, aby byl nám lidem zjeven, a dále, jak je seznámit s výzvami, s nimiž se na každého obrací, s Božím královstvím, které chce zřídit na tomto světě, a s » malým stádcem «⁸⁷ těch, kdo v něho věří a které bude plné a dokonale teprve na věčnosti? Jak je přivést k poznání

⁸⁷ Lk 12, 32.

smyslu, dosahu, základních požadavků tohoto království a se zákonem lásky, přísliby a nadějemi, jež se ke království vztahují?

To je pouze několik málo poznámek o charakteristických a zvláštních rysech, jichž nabývá katecheze v různých úsecích života.

36. Rozhodující chvíle jsou často ty, kdy dítě přijímá od rodičů a z rodinného prostředí první základy katecheze, i když to je třeba jen sdělení, že existuje dobrý a starostlivý nebeský Otec, k němuž se pak dítě učí obracet ve svém srdci. Kratičké modlitby, které se dítě naučí žvatlat, budou začátkem dialogu s oním skrytým Bohem, jehož slovu pak dítě začne naslouchat. Křesťanským rodičům bych řekl, že nikdy nelze dostatečně zdůraznit, jak významný je tento prvý úvod, kterým se dětské schopnosti přivádějí do životně důležitého styku s Bohem: je to zásadně důležitá práce vyžadující velkou lásku a hluboký respekt k dítěti, jež má právo, aby se mu křesťanská víra předkládala prostě a pravdivě.

37. Brzy bude následovat buď ve škole nebo v církvi, a to na faře nebo v církevní koleji anebo též na státní škole, spolu se vstupem do širšího společenského okruhu i katecheze, jež má dítě souvisle uvést do života církve a jež má obsahovat i bezprostřední přípravu k přijetí svátostí; k této katechezi dochází vyučováním, ale je zaměřena k vydávání svědectví o víře; je to sice jen počáteční, ne však zlomková katecheze, neboť má dítěti zjevit, třebaže jen základním způsobem, všechna hlavní tajemství víry a jejich odraz v mravním a náboženském životě dítěte; je to katecheze, jež ozřejmuje smysl svátostí, která však zároveň z prožívání těchto svátostí získává životnost, a ta jí brání, aby nezůstala jen na doktrinné úrovni, nýbrž aby též vlévala do dítěte radost z toho, že je Kristovým svědkem v prostředí, kde žije.

38. Pak přijde puberta a dospívání se vším, co tento věk přináší velikého a nebezpečného. Je to údobí objevování sebe sama a vlastního nitra, údobí velkorysých plánů, prvních vznětů lásky a záchvěvů přirozeného pohlavního pudu, touhy

po společnosti druhé osoby. Je to údobí zvláště živé radosti spojené s opojným objevováním života. Často je to však i věk nejpálčivějších problémů, toužebného a dokonce vyčerpávajícího únavného hledání, určité nedůvěry vůči ostatním, určité škodlivé uzavřenosti vůči druhým, věk prvních porážek a hořkostí. Katecheze musí brát zřetel na takové snadno se měnící rysy tohoto choulostivého životního období. Může být rozhodující katecheze, jež dokáže přivést dospívajícího člověka k přezkoumání vlastního života a k dialogu, katecheze, jež nepřehlídí jeho velké problémy, jako jsou darování sebe sama, důvěra, láska a její sdílení – pohlavní složka. Jako základ pro skutečnou výchovu ve víře poslouží seznámení s Ježíšem Kristem jako přítelem, vůdcem a vzorem, jistě obdivuhodným, přesto však napodobitelným, poznání jeho poselství, jež umí odpovědět na zásadní otázky, poznání lásky Krista Spasitele jako vtělení jediné opravdové lásky a možnosti sjednotit všechny lidi. Především jsou to však tajemství Kristova utrpení a smrti, mající podle svatého Pavla zásluhu na Kristově zmrtvýchvstání, jež mohou mnoho říci svědomí a srdci dospívajícího člověka a vrhnout světlo na jeho vlastní prvá utrpení i na bolesti světa, který nyní objevuje.

39. S mládím přichází i hodina prvních velkých rozhodnutí. Mladý člověk musí na sebe vzít odpovědnost za vlastní osud. Dochází k tomu stále častěji a stále pronikavějším způsobem. I když někdy snad nachází oporu u členů své rodiny a přátel, přece jen zůstává odkázán sám na sebe a na své mravní svědomí. V jeho nitru se stále prudčeji střetávají dobro a zlo, milost a hřích, život a smrt, jednak jistě jako mravní kategorie, jednak však i jako zásadní životní rozhodnutí, kdy je třeba něco buď přijmout nebo zavrhnout s plnou rozvahou a smyslem pro odpovědnost. Je zřejmé, že katecheze, která ve jménu velkodušnosti pranýřuje sobectví, která bez zjednodušování či klamného schematizování předkládá křesťanský smysl práce a obecného dobra, spravedlnosti a lásky, katecheze míru mezi národy, rozvíjení lidské důstojnosti,

rozvoje a osvobození, jak to obsahují poslední církevní dokumenty⁸⁸, jistě v duchu mladých lidí vhodně doplňuje a uceluje čistě náboženskou katechezi, která rovněž nesmí být zanedbávána. Tím katecheze nabývá značné důležitosti, neboť přichází právě ve chvíli, kdy evangelium může být předkládáno, chápáno a přijímáno jako něco, co je schopné dát smysl životu a podnítit jinak nepochopitelná stanoviska jako odříkání, odstup, umírněnost, spravedlnost, opravdu závazné úsilí, usmíření, smysl pro absolutno a pro neviditelné apod., tedy rysy, podle nichž bude možno rozeznat tohoto mladého člověka mezi jeho druhy jako učedníka Ježíše Krista.

Katecheze tak připravuje na velké křesťanské úkoly dospělého věku. Pokud jde např. o kněžská a řeholní povolání, je jisté, že mnohá z nich vznikla právě při dobré katechezi v dětském a dospívajícím věku.

Katecheze se proto stává od prvního dětství až na práh dospělosti trvalou školou víry a sleduje velká životní údobí jako maják, který osvětluje cestu dítěti, jinochovi i mladému muži.

40. Je potěšující zjištění, že během IV. všeobecného zasedání synodu i během následujících let církev plně sdílela starost, jak upravit katechezi pro děti a pro mládež. Dej Bůh, aby takto vzbuzená pozornost trvala ve vědomí církve ještě dlouho! V tomto smyslu synod prokázal cennou službu celé církvi tím, že se snažil načrtnout co možná nejpřesněji složitý profil dnešní mládeže, že poukázal na nový způsob jejího vyjadřování, do něhož je třeba trpělivě a moudře překládat Kristovo poselství, aniž by tím bylo zkresleno; že ukázal, jak navzdory všemu zdání tato mládež projevuje, často sice jen velmi nejasně, spíše než pouhou ochotu a otevřenou mysl

⁸⁸ Sr. např. II. Vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*: AAS 58 (1966), str. 1025-1120; Papež Pavlus VI., Encyklika *Populorum progressio*: AAS 59 (1967), str. 257-299; Apoštolský list *Octogesima adveniēns*: AAS 63 (1971), str. 401-441; Apoštolská exhorta *Evangelii Nuntiandi*: AAS 68 (1976), str. 5-76.

opravdové přání poznat, kdo je tento » Ježíš, nazývaný Kristus «⁸⁹, a konečně i tím, že prokázal, jak katecheze, má-li být udílěna se vši svědomitostí a v náboženském duchu, je dnes obtížnější a namáhavější než kdy jindy, a to pro překážky a nesnáze všeho druhu, které se jí kladou do cesty, ale že také přináší větší uspokojení než před tím pro hluboké odpovědi, jež dostává od dětí a mládeže. Jde o poklad, se kterým církev může a musí do budoucna počítat.

Některé kategorie mladých lidí, jimž je katecheze určena, vyžadují pro své zvláštní postavení i zvláštní pozornost.

41. Jde hlavně o tělesně a duševně postižené. I oni mají právo, aby poznali jako jejich ostatní vrstevníci » tajemství víry «. Narážejí však na větší obtíže, a tím se ovšem stává ještě záslušnější úsilí vyvinuté jak z jejich strany, tak i ze strany vychovatelů. Je potěšující zjištění, že některé katolické organizace, které zasvětily svou práci této postižené mládeži, sdělily synodu výsledky svých zkušeností a projevíly synodu znovu přání lépe řešit tuto otázku. Tyto jejich snahy a pokusy zasluhují živé povzbuzení.

42. Moje myšlenky zalétají pak ještě k mnohým dětem a dospívajícím, kteří, jelikož se narodili a byli vychováni v nekřesťanském prostředí nebo tam, kde chybí náboženský život, si přesto přejí poznat křesťanskou víru. Musí jim být zajištěna přiměřená katecheze, aby mohli růst ve víře a postupně podle ní žít, přestože jim chybí opora a mnohdy trpí i odporem, s nímž se setkávají ve svém prostředí.

43. Když pokračuji ve výčtu těch, jimž je určena katecheze, musím na tomto místě zdůraznit jednu z nejtrvalejších starostí synodálních Otců, jejíž naléhavost a nutnost vyplývá ze současných zkušeností v celém světě; jde o ústřední problém katecheze dospělých lidí. Je to hlavní forma katecheze, neboť se obrací na ty, kteří mají největší odpovědnost a schopnost žít podle křesťanského poselství v jeho plně rozvinuté

⁸⁹ Mt 1, 16.

formě⁹⁰. Křesťanské společenství by nedokázalo udělovat stálou a plynulou katechezi bez přímé a osvědčené účasti dospělých, ať už je jim katecheze určena, anebo jsou sami jejími šířiteli. Svět, ve kterém jsou mladí lidé povoláni, aby žili podle víry a vydávali o ní svědectví – a tuto víru chce katecheze prohlubovat a upevňovat – je z větší části ovládnut dospělými; jejich víra by tedy měla být rovněž ustavičně osvěcována, podněcována a obnovována, aby pronikla i do těch světských záležitostí, za které jsou odpovědní. Tato katecheze, má-li být účinná, musí stále plynule pokračovat. Byla by opravdu bezúčelnou, kdyby se zastavila na prahu dospělého věku, neboť i pro dospělé je stejně důležitá, třebaže jistě v jiné formě.

44. Mezi dospělými, kteří potřebují katechezi, se naše pastorační a misionářská starostlivost obrací na ty, kteří se narodili a byli vychováni v dosud nepokřesťanštěných oblastech, a neměli proto možnost prohlubovat křesťanské učení, s kterým se působením životních okolností jednoho dne setkali; dále platí těm, jimž se sice v dětství dostalo katecheze přiměřené jejich tehdejšímu věku, ale pak se vzdálili ode všeho praktického vyznávání víry, a nyní ve zralém věku ustrnuli na dětských náboženských znalostech; obrací se i na ty, kdo prodělali jen nejzákladnější katechezi, jež byla buď špatně podaná nebo špatně pochopená; a na ty, kteří se sice narodili v křesťanské zemi a dokonce i v křesťanském společenském prostředí, ale nikdy nebyli ve své víře vychováni, a teď jako dospělí jsou opravdovými katechumeny.

45. Dospělí jakéhokoli věku, i pokročilého – a právě tito poslední zasluhují zvláštní pozornost pro své životní zku-

⁹⁰ Sr. II. Vatikánský koncil, Dekret o pastorální službě biskupů v církvi *Christus Dominus*, č. 14: AAS 58 (1966), str. 679; Dekret o misijní činnosti církve *Ad Gentes Divinitus*, č. 14: AAS 58 (1966), str. 962-963; Posvátná kongregace pro klérus, *Directorium Catechisticum Generale*, č. 20: AAS 64 (1972), str. 112; sr. též *Ordo Initiationis Christianae adultorum*.

šenosti a problémy – jsou tedy stejně předmětem katecheze jako děti, dospívající a mládež. Mimoto by bylo třeba mluvit i o vystěhovalcích, o těch, které moderní vývoj vyhošťuje a ožebračuje, a o těch, kteří žijí ve velkoměstských čtvrtích, kde často chybějí kostely, vhodné místnosti a přiměřené struktury ...

Na ty všechny je třeba vztáhnout přání a naději, že porostou akce zaměřené na jejich křesťanskou výchovu pomocí vhodných nástrojů (jako jsou hromadné sdělovací prostředky, brožurky, setkání, přednášky), aby se tak mnoha dospělým buď doplnila katecheze, jež byla jen nedostatečná či nedokonalá, anebo aby se harmonicky doplnila na vyšší úrovni katecheze, kterou prodělali v dětství, či konečně aby se obohatila do té míry, že oni sami budou moci účinně pomáhat jiným.

Je rovněž třeba, aby katecheze dětí, mládeže, dospělých a trvalá katecheze neustrnuly a neztratily vzájemný styk. Ještě důležitější však je, aby se od sebe neoddělily, aby nedošlo ke zlomu. Je naopak nutno pracovat k tomu, aby se dokonale doplňovaly. Dospělí mohou po katechetické stránce mnoho poskytnout mladým a dětem, ale mohou od nich i mnoho získat pro růst vlastního křesťanského života.

Je záhodno znovu opakovat, že v Kristově církvi by se nikdo neměl domnívat, že katechezi nepotřebuje. To platí i pro mladé seminaristy a řeholníky, jakož i pro všechny ty, kdo jsou povoláni k pastýřským a katechetickým úkolům; budou je plnit tím lépe, čím více se dokáží pokorně podrobit škole církve, která je velkou katechetkou, ale zároveň i tou, jež katechezi ustavičně přijímá.

VI.

NĚKTERÉ CESTY A PROSTŘEDKY KATECHEZE

46. Od ústního vyučování apoštolů a od listů kolujících mezi jednotlivými církvemi katecheze nikdy nepřestala hledat nejhodnější cesty a prostředky pro plnění svého poslání za aktivní účasti obcí věřících a z podnětu duchovních pastýřů. Takové úsilí musí pokračovat.

Samovolně zde přicházejí na mysl velké možnosti, jež poskytují hromadné a skupinové sdělovací prostředky: televize, rozhlas, tisk, gramofonové desky, magnetofonové pásky, prostě celá tato *audiovizivní* oblast.

Snahy, jež byly podniknuty na tomto poli, opravňují k největším nadějím. Zkušenosti např. dokazují, jaký ohlas má rozhlasové či televizní vyučování, umí-li spojit esteticky vhodnou formu a úroveň s dokonalou věrností učitelskému úřadu. Církev má v současné době mnoho příležitostí, jak tyto otázky projednávat např. během tzv. dnů hromadných sdělovacích prostředků, takže není nutné šířit se o nich na tomto místě, přestože mají zásadní důležitost.

47. Myslím též na rozličné významné příležitosti, kdy je místo pro katechezi vlastně již připraveno; jsou to např. diecézní, oblastní a národní pouti, které velmi získají, soustředí-li se na některé pečlivě vybrané téma především ze života Krista Pána, Panny Marie a světců; dále jsou to tradiční lidové misie, které byly často příliš spěšně zrušeny a opuštěny, ale které jsou nenahraditelné pro pravidelnou a účinnou obnovu křesťanského života, a právě proto je třeba je znovu zavádět a obnovit; dále jsou to biblické kroužky, které se nemají omezovat jen na exegesi, nýbrž mají uplatňovat Boží slovo i v životě; anebo setkání tzv. základových

skupin, pokud odpovídají měřítkům vyloženým v apoštolské exhortě *Hlásání Evangelia*⁹¹. Připomínám tu ještě skupiny mladých lidí, které v některých zemích pod různými jmény a s různou náplní (ale se stejným cílem, tj. šířit poznání Krista a žít podle evangelia) rostou a rozkvétají jako potěšující nové jaro církve; pak jsou to skupiny Katolické akce, dobročinné a modlitební skupiny, skupiny křesťanského rozjímání apod. Ty všechny vzbuzují v církvi velké naděje do budoucna. Ve jménu Ježíšově však zapřísahám mladé lidi, kteří tyto skupiny tvoří, jejich odpovědné vedoucí a kněze, kteří pro ně dělají, co mohou: nedovolte za žádnou cenu, aby v těchto skupinách – jež jsou nádhernou příležitostí k vzájemnému setkání, jež překypují mnoha různými hodnotami jako jsou přátelství a vzájemnost mládeže, radost a nadšení, uvažování o faktech a problémech – chybělo vážné studium křesťanského učení. Hrozilo by nebezpečí – a bohužel se již vícekrát projevovalo – že tyto skupiny zklamou své členy i církve.

Katechetické úsilí, jež je možno rozvíjet při těchto a jiných příležitostech, tím vhodněji zasáhne a přinese hojnější plody, čím více bude respektovat jejich zvláštní povahu a ráz. Dokáže-li se tato práce vhodně začlenit do různých podmínek, ty různé a jakoby okrajové věci se stanou doplňkovým důvodem styků a nutností; bohaté pojetí katecheze se pak uplatní a rozvine v trojí formě: slova, vzpomínky a svědectví, to je učení, posvátných obřadů, životního úsilí; jak to ostatně zdůraznilo i Poselství synodu Božímu lidu⁹².

48. Tato poznámka platí obzvláště pro katechezi udělovanou v liturgickém rámci, zejména při slavení eucharistie. Homilie tím, že respektuje zvláštní povahu a rytmus tohoto rámce, znovu opakuje cestu víry, jak ji stanoví katecheze, a přivádí ji až k jejímu přirozenému dovršení; podněcuje

⁹¹ Sr. č. 58: AAS 68 (1976), str. 46-49.

⁹² Sr. Biskupský synod, *O současné katechezi v církvi, především děti a mládeže, Poselství Božímu lidu*, č. 7-10: cit., str. 9-12; sr. deník « L'Osservatore Romano » (30. října 1977), str. 3.

rovněž Kristovy učedníky, aby každodenně opakovali svou duchovní cestu v pravdě, klanění a díkyvdání. V tomto smyslu je možno říci, že katechetická pedagogie nachází svůj původ a dovršení v eucharistii a v rámci celého liturgického roku.

Kázání soustředěné na biblické texty má tedy zpřístupňovat věřícím tajemství víry v jejich celku a rovněž prohlubovat pravidla křesťanského života. Homilii je třeba věnovat velkou pozornost. Nemá být ani příliš dlouhá, ani příliš krátká, vždy má být pečlivě připravena, má být obsažná a přiměřená posluchačům a vždy vyhrazena posvěceným služebníkům. Takové kázání má mít své místo v každé bohoslužbě o nedělích a zasvěcených svátcích, ale též při křtu, při kajících obřadech, při svatbách a pohřbech. To je jedna z výhod liturgické obnovy.

49. V tomto složitém celku cest a prostředků – nelze zapomínat, že každá církevní činnost má svůj katechetický rozměr – katechetické příručky nejen že neztrácejí svou zásadní důležitost, nýbrž dostávají naopak nový význam. Jeden z nejvýraznějších rysů katechetické obnovy je právě přezkoumávání a rostoucí počet katechetických textů projevující se v celé církvi. Byla vydána četná a velmi zdařilá díla představující skutečné bohatství postavené do služeb katechetické výuce. Stejně tak je však třeba čestně a pokorně uznat, že tento rozkvět a hojnost přinesly i díla a pojednání pochybná, škodlivá mládeži i životu církve. Dosti často a na různých místech snaha nalézt co nejvhodnější způsob vyjadřování a přizpůsobit se módním pedagogickým metodám zavinily, že některá katechetická díla způsobila mezi mladými a dospělými nejistotu a zmatek svým vědomým či nevědomým opomíjením základních prvků církvi předkládané víry, a to buď tím, že se v nich zdůrazňovala určitá témata na úkor jiných, anebo svým celkovým značně horizontálním pojetím, které se neshoduje s učitelským úřadem církve.

Nestačí tedy, aby počet katechetických děl jen rostl. Mají-li vyhovovat svému účelu, musí nezbytně odpovídat různým podmínkám:

- mají být opravdu spojeny s konkrétním životem těch lidí, na něž se obracejí, mají brát ohled na jejich palčivé problémy, otázky, zápsy a naděje;

- mají se snažit mluvit řečí srozumitelnou současným lidem;

- mají usilovat o výklad celého poselství Krista a jeho církve, nic nezanedbávat, ani nezkreslovat, nýbrž předkládat látku tak, aby se zdůraznilo, co je základní a podstatné;

- jejich cílem má být vyvolat v těch, jimž jsou určeny, hlubší poznání Kristových tajemství za účelem upřímného vnitřního obrácení a života stále více odpovídajícího Boží vůli.

50. Všichni, kdo na sebe berou závažný úkol připravovat tyto nástroje katecheze, a tím spíše vlastní katechismy, nemohou konat tuto práci bez schválení příslušných duchovních pastýřů a musí při tom vycházet co možná nejpřesněji z Generálního katechetického direktoria, na něž se mají obracet jako na platnou normu⁹³.

V tomto ohledu považuji za nutné živě povzbudit biskupské konference na celém světě, aby se trpělivě, ale též s pevnou rozhodností podjaly této naléhavé práce v dohodě se Svatým Stolicem, tj. aby připravily dobře sestavené katechismy věrně tlumočící základní obsah Božího zjevení, moderní po metodologické stránce a schopné vychovávat k neochvějné víře křesťanské generace nové doby.

Tento krátký poukaz na prostředky a cesty současné katecheze nevyčerpává ovšem veškeré bohatství návrhů a podmínek vypracovaných synodálními Otcí. Je potěšující pomyslením, že v každé zemi nyní probíhá cenná spolupráce na skloubenější a spolehlivější obnově těchto rysů katecheze. Nelze pochybovat, že církve naleznou zkušené osoby a vhodné prostředky, jimiž bude moci s pomocí Boží milosti odpovědět na složité požadavky týkající se styků s lidmi současné doby.

⁹³ Sr. Posvátná kongregace pro klérus, *Directorium Catechisticum Generale*, č. 119-121, 134: AAS 64 (1972), str. 166-167, 172.

VII.

JAK PROVÁDĚT KATECHEZI

51. Aby katecheze dosáhla vlastního cíle, jímž je výchova k víře, je vhodné, aby užívala rozličných metod podle věku a rozumové úrovně přijímajících, stupně jejich církevní a duchovní zralosti a mnoha jiných okolností. Tuto různost vyžaduje z všeobecnějšího hlediska i sociálně kulturní prostředí, v němž církev rozvíjí svou katechetickou činnost.

Různost metod je znamením životnosti a bohatství. Tak o tom uvažovali i Otcové na IV. všeobecném zasedání synodu a zároveň nabádali, za jakých nepostradatelných podmínek tato rozličnost může být k užtku a ne na škodu jednotného vyučování jediné víře.

52. První otázka všeobecného rázu se týká nebezpečí a pokušení neoprávněně přidávat ke katechetické výuce at již otevřeně či skrytě ideologické teorie především politicko-sociální povahy anebo osobní politické názory. Jestliže takové teorie převládnu nad vlastním poselstvím, jež má být předáváno, do té míry, že je zatemní a učiní něčím druhotným, či je dokonce podřídí jejich cílům, pak je celá katecheze již podřata a zkreslena ve svých kořenech. Synod oprávněně trval na nezbytném požadavku, aby se katecheze kladla jako by nad jednostranné rušivé tendence a aby se vyvarovala i tzv. »dychotomií« i na poli teologických výkladů příslušných otázek. Katecheze má vycházet z Božího zjevení a držet se ho, a to zjevení, jak je hlásá všeobecný učitelský úřad církve ve své slavnostní i běžné formě. Je to zjevení o Bohu Stvořiteli a Vykupiteli, jehož Syn sestoupil na zem mezi lidi a vzal na sebe lidskou podobu. Toto zjevení proniká nejen do osobního života každého člověka, nýbrž i do lidských dějin a stává

se jejich středem. Znamená tedy radikální změnu člověka i vesmíru, všeho, co je tkání lidské existence, a dochází k tomu pod vedením Kristova evangelia. Takto pojatá katecheze přesahuje každý formalistický moralismus, avšak obsahuje opravdovou křesťanskou morálku. Přesahuje též každý dočasný sociální i politický *mesianismus*, snaží-li se proniknout až do hloubi lidského nitra.

53. V tomto bodě přistupuji k druhé otázce. Jak jsem nedávno již řekl členům Biblické komise, výraz *akulturace* nebo *inkulturace*, » třebaže je slovním neologismem, přece jen velmi dobře vystihuje jednu ze složek velkého tajemství Vtělení «⁹⁴. O katechezi a stejně tak všeobecně i o evangelizaci můžeme říci, že je povolána, aby vnášela sílu evangelia do srdce kultury jako takové i do jednotlivých kultur. Proto se katecheze vynasnaží poznat tyto kultury i jejich základní prvky, osvojí si jejich hlavní výrazy a projevy a bude respektovat jejich hodnoty a osobité bohatství. Tímto způsobem bude moci seznamovat i tyto kultury se skrytým tajemstvím⁹⁵ a pomáhat jim, aby z vlastní živé tradice daly vzniknout svérázným křesťanským životním projevům, obřadům a způsobu myšlení. Bude však třeba brát zřetel na dvě věci: na jedné straně evangelní poselství nelze zcela a prostě odloučit od kultury, do níž bylo již od počátku vrostlé (celkový biblický rámec a konkrétněji kulturní prostředí, ve kterém žil Ježíš z Nazareta), a nelze je bez povážlivého ochuzení oddělovat ani od kultur, v nichž se již během staletí projevovalo. Nevzniká totiž samovolně z nějakého kulturního podkladu, nýbrž přenáší se vždy apoštolským dialogem, který se nutně zařazuje do určitého dialogu mezi kulturami.

Na druhé straně evangelium všude projevuje sílu, jež přetváří a obrozuje. Pronikne-li do některé kultury, nelze se pak divit, že zdokonalí mnoho jejích složek. Kdyby se

⁹⁴ Sr. AAS 71 (1979), str. 607.

⁹⁵ Sr. Řím 16, 25; Ef 3, 5.

naopak pod vlivem kultur měnilo evangelium, nebyla by katecheze možná.

Kdybychom na tyto věci zapomínali, dospěli bychom k tomu, co svatý Pavel nazývá mocným výrazem » zbavit kříž jeho působivosti «⁹⁶.

Zcela odlišná je metoda, jež moudře a se schopností rozlišovat vychází z prvků náboženských nebo jiné povahy, jež patří k duchovnímu dědictví určité lidské skupiny, aby tak lidem pomohla lépe pochopit celistvost křesťanského tajemství. Skuteční katecheté vědí, že katecheze se vlastně vtěluje do různých kultur a prostředí: stačí pomyslit na navzájem velmi odlišné národy, na současnou mládež a na různorodé okolnosti, v nichž dnes lidé žijí; takoví katecheté ovšem nepřipustí, aby se katecheze ochuzovala tím, že se odřekne svého poselství, anebo je rozředí, jen aby se přizpůsobila, a to i svým jazykem, neboť to by ohrozilo » poklad víry «⁹⁷. K takovému ochuzení a ohrožení dochází i ústupky ve věcech víry a mravů. Dobří katecheté jsou přesvědčeni, že skutečná katecheze nakonec naopak obohatí jednotlivé kultury a pomůže jim překonat pochybné anebo i nelidské prvky a dobrým, které v sobě obsahují, dodá skutečné hodnoty Kristovy plnosti⁹⁸.

54. Jiná metodologická otázka se týká zhodnocení zdravých prvků lidové zbožnosti katechetickým vyučováním. Mám na mysli pobožnosti, které v některých zemích věřící konají s opravdovým zanícením a čistými úmysly, jež dojmají, ačkoli víra, která je jejich základem, musí být po mnoha stránkách očištěna nebo přímo opravena. Myslím přitom i na některé snadno srozumitelné modlitby, které prostí lidé rádi opakují. A také na různé projevy zbožnosti konané s upřímným přáním kát se a zalíbit Bohu. Základem většiny těchto modliteb a zbožných projevů jsou kromě některých prvků,

⁹⁶ Sr. 1 Kor 1, 17.

⁹⁷ Sr. 2 Tim 1, 14.

⁹⁸ Sr. Jan 1, 16; Ef 1, 10.

které je třeba vyloučit, mnohé, jež, je-li jich dobře využito, mohou účinně posloužit prohloubenému poznání Kristova tajemství: jsou to např. Boží láska a milosrdenství, Kristovo vtělení, kříž, který nás vykoupil, Kristovo zmrtvýchvstání, působení Ducha svatého v každém křesťanu a v církvi, tajemství věčnosti, uplatňování evangelních ctností, přítomnost křesťanů ve světě apod. Proč bychom tedy měli sahat k určitým nekřesťanským či dokonce protikřesťanským prvkům a přitom odmítat opřít se o jiné prvky, které i když potřebují očistit a opravit, přece jen mají ve svých kořenech něco křesťanského?

55. Poslední metodologická otázka, kterou je třeba alespoň připomenout – a na synodu se o ní často diskutovalo – se týká učení nazpaměť. Křesťanská katecheze ve svých počátcích, které souvisely s převážně ústně se vyjadřující civilizací, se často utíkala k paměti. Pak prošla dlouhou tradicí, která rovněž učila základním pravdám nazpaměť. Všichni víme, že tato metoda může mít určité nevýhody; jednou z nich a nikoli nejmenší je jistě ta, že látka je pouze nedostatečně vstřebána anebo vůbec ne a že všechno se omezuje jen na znalost formulí, které se pak opakují, aniž by se prohlubovaly. Tyto nevýhody spojeny s charakteristickými rysy naší civilizace vedly tu a tam k téměř úplnému – a někteří bohužel říkají definitivnímu – potlačení této metody katecheze. Přesto se ozvaly na IV. všeobecném zasedání synodu oprávněné hlasy, aby byly znovu harmonicky uvedeny v rovnováhu úvaha a samovolnost, dialog a mlčení, napsané a naučené nazpaměť. Na druhé straně některé kultury si dosud memorační metody velmi váží.

Zatímco se na poli světského vyučování v některých zemích stále více kritizují neblahé následky, jež přináší podceňování a odstraňování této lidské schopnosti, tj. paměti, proč bychom se tedy neměli snažit dodat jí znovu význam v katechezi, a to rozumným i zvláštním způsobem? Vždyť přece slavení, nebo také » památka « velkých událostí v dějinách

spásy vyžaduje, abychom o nich měli přesné znalosti. Učení nazpaměť Kristovým výrokům, důležitým biblickým citátům, desateru, Vyznání víry, liturgickým textům, základním modlitbám a zásadním věroučným pojmům přece mladým křesťanům nic neubírá na jejich důstojnosti, ani to není překážkou osobního rozhovoru s Bohem. Je to nutnost, jak to opakovaně zdůraznili i synodální Otcové. Je třeba pochopit skutečnost. Květy víry a zbožnosti – je-li možno užít tohoto výrazu – nevyrostají ze suchopárné katecheze, jež odmítá paměť. Nejdůležitější je, aby texty, kterým se učí nazpaměť, byly postupně prohlubovány, aby se pochopil i jejich vnitřní obsah, aby se staly pramenem soukromého i společného křesťanského života.

Různost metod v současné katechezi může být i znakem životnosti a vynalézavosti. Ve všech případech však záleží především na tom, aby zvolená metoda neztrácela vztah k zákonu, který je základní pro celý církevní život, a tím je věrnost Bohu a člověku v jedné a nedílné lásce.

VIII.

RADOST Z VÍRY VE SVĚTĚ, V NĚMŽ NENÍ SNADNO ŽÍT

56. Žijeme v nesnadném světě, kde se nejlepší lidské výtvořiny a vymoženosti člověku vymykají z rukou a obrací se proti němu a z toho vzniká ovzduší nejistoty⁹⁹. Ale právě v takovém světě má katecheze křesťanům pomáhat, aby se stali pro svou vlastní radost i pro službu ostatním » světlem « a » solí «¹⁰⁰. To ovšem nutně vyžaduje, aby katecheze upevňovala křesťany v jejich totožnosti a aby se stále snažila vymaňovat z ovzduší kolísání, nejistoty a ochabování, jak se často děje. Z mnoha těžkostí, které jsou však zároveň i zkouškami pevnosti víry, uvedu jen některé, abych tak katechezi pomohl k jejich překonání.

57. Před několika lety se mnoho mluvilo o *sekularizovaném* světě a *pokřesťanském* údobí. Jsou to sice názory pomíjivého rázu, přesto však zčásti vystihují skutečnost. Dnešní křesťané musí být vychováni pro život ve světě, který z velké části Boha přehlíží, a pokud jde o náboženství, místo náročného, bratrského a pro všechny podnětného dialogu upadá tento svět do lhostejnosti, která – jak se říká – klade vše na stejnou úroveň, anebo dokonce umíněně setrvává v pohrdavém a podezřívavém postoji, a to ve jménu pokroku na poli vědeckých » výkladů «. Aby se nám podařilo udržet si v tomto světě víru a poskytovat všem » dialog spásy «¹⁰¹, při němž každý cítí, že je respektována jeho skutečně základní důstoj-

⁹⁹ Encyklika *Redemptor Hominis*, č. 15-16: AAS 71 (1979), str. 286-295.

¹⁰⁰ Sr. *Mt* 5, 13-16.

¹⁰¹ Pavel VI., Encyklika *Ecclesiam Suam*, III. část: AAS 56 (1964), str. 637-659.

nost projevující se v hledání Boha, k tomu potřebujeme katechezi, která bude učit mladé i dospělé členy obcí věřících, jak zůstávat vyrovnanými a důslednými ve víře, jak upevňovat svou křesťanskou a katolickou totožnost, jak » vidět Neviditelného «¹⁰², a tím přilnout k Bohu, který je absolutní, tak, aby o něm mohli vydávat svědectví v materialismem nakažené civilizaci, která ho popírá.

58. Křesťanská totožnost má svou originalitu a ta zůstává vždy stejnou. Z toho vyplývá jako důsledek a podmínka i stejně originální a odpovídající pedagogie víry. Mezi mnoha všeobecně váženými lidskými vědami, jež v naší době zaznamenávají nesmírný pokrok, pedagogie je bezpochyby jednou z nejdůležitějších. Poznatky ostatních věd jako biologie, psychologie a sociologie jí poskytují cennou pomoc. Věda o výchově a umění vyučovat jsou dva předměty, o kterých se stále znovu diskutuje, a to buď o jejich přízpůsobování nebo účinnosti. Výsledky jsou však různé.

Existuje však i pedagogika víry, jejíž význam pro katechezi nebude nikdy dostatečně zdůrazněn. Je zcela normální, přizpůsobují-li se ve prospěch katecheze některé vyzkoušené a zdokonalené výchovné techniky. Přitom nelze ani na okamžik zapomínat, že víra je ve svém základě něčím originálním. Mluví-li se o pedagogii víry, nejde o to, jak předávat druhým lidské vědění třeba i na jeho nejvyšším stupni, nýbrž o to, jak sdělovat druhým neztenčené Boží zjevení. I sám Bůh během posvátných dějin a hlavně v evangeliu používal určitou pedagogii, jež musí zůstat vzorem i pro výuku ve víře. Každá technika vyučování má v katechezi cenu do té míry, do jaké slouží předávání víry a výchově ve víře. V opačném případě ztrácí význam.

59. Jazyk, způsob vyjadřování je problém, který se blíží předešlému. Každý ví, jak je dnes tato otázka palčivá. Není

102 Sr. Žid 11, 27.

paradoxní zjištění, že zatímco současná studia např. v oboru způsobů lidského sdělování, semantiky a vědy o symbolech přikládají jazyku značnou důležitost, jazyka se naopak v téže současnosti zneužívá, tj. překrucuje pro ideologickou mystifikaci ve snaze udělat z myšlení něco masového a z člověka pouhý předmět?

To vše působí značným vlivem i na poli katecheze. Mezi její přesně stanovené povinnosti totiž patří hledat jazyk srozumitelný pro děti a mládež naší doby jako celek a kromě toho jazyk, kterému porozumí i skupiny osob: jazyk pro intelektuály a vzdělané lidi, vědce, ale i jazyk pro negramotné a lidi s nejzákladnějším vzděláním, pro tělesně či duševně postižené apod. S tímto problémem se setkal již svatý Augustin a přispěl také ve své době k jeho vyřešení známým dílem nazvaným » De catechizandis rudibus «. V katechezi stejně jako v teologii je otázka jazyka, způsobu vyjadřování, zásadní. Není však ani na tomto místě zbytečné připomenout, že katecheze nemůže připustit žádný jazyk, který pod jakoukoliv záminkou, třeba i pod pláštíkem vědy, by měl za následek překrucování obsahu *Kreda*. Právě tak není vhodný jazyk, který klame nebo svádí. Nejvyšší zákon spočívá naopak v tom, že veliké pokroky jazykovědy musí být postaveny do služeb katecheze, aby mohla přístupně » říci « nebo » sdělit « dnešním dětem, dospívajícím, mládeži i dospělým celý obsah víry bez jakéhokoliv jeho zkreslování.

60. Choulostivějším problémem je někdy samo pojetí víry. Některé současné filosofické školy, které – jak se zdá – mají silný vliv i na určité teologické školy a názory a skrze ně i na pastorační praxi, rády zdůrazňují, že základním postojem člověka je hledání bez konce, jež nikdy nedospěje ke svému cíli. Takový názor přejatý do teologie pak tvrdí, že víra není jistota, ale jen jakási otázka, že nepodává jistotu, nýbrž že je pouze skokem do tmy.

Tyto myšlenkové proudy nám vhodně připomínají, že víra se týká věcí, které ještě nevlastníme, protože v ně doufáme,

dosud jsme je neviděli, pouze » jako v zrcadle, nejasně «¹⁰³, a připomínají, že Bůh stále přebývá v nepřístupném světě¹⁰⁴. Pomáhají nám k tomu, aby víra nezabředla do nehybnosti, nýbrž spíše se stala poutí jako u Abraháma. Tím spíše však nesmíme vydávat za jisté věci, které jimi nejsou.

Přesto však není třeba upadat – jak se častěji stává – ani do opačné krajnosti. Podle listu Židům, » když věříme, máme už v podstatě to, več doufáme, víra nám dává pevné přesvědčení o věcech, které nevidíme «¹⁰⁵. Jestliže je plně nevládneme, máme alespoň jejich záruku a důkaz. Když vychováváme děti, dospívající a mládež, nebudeme jim předkládat víru ve zcela záporném pojetí – jako absolutní nevědění, druh slepoty a svět temnot – nýbrž snažme se jim ukázat, že pokorné, ale houževnaté hledání ze strany věřícího člověka, nejenže nevychází z ničeho, z klamných představ a chybných názorů, z nejistoty, nýbrž že se takové hledání zakládá na Božím slově, které se ani nemýlí, ani neklame, a že stále mohutní na neochvějně skále tohoto Slova. Tak hledali mudrci z Východu, kteří šli za hvězdou¹⁰⁶, o takovém hledání převzal Pascal myšlenku svatého Augustina a napsal hluboká slova: » Nehledal bys mne, nebyl-li bys mne již nalezl «¹⁰⁷.

Je jistě jedním z cílů katecheze poskytnout mladým katechumenům takové jisté pravdy, prosté, ale pevné, které jim pomohou ve snaze více a lépe poznat Pána.

61. V této souvislosti pokládám za důležité upozornit, že je třeba správně chápat vztah mezi katechezí a teologií.

Tento vztah se jeví se vši zřejmostí hluboký a životně důležitý tomu, kdo chápe, že nenahraditelným posláním teologie je služba víře. Nelze se tedy divit, že každý otřes na teologickém poli se nutně odráží i v oblasti katecheze. Církev

¹⁰³ 1 Kor 13, 12.

¹⁰⁴ Sr. 1 Tim 6, 16.

¹⁰⁵ Žid 11, 1.

¹⁰⁶ Sr. Mt 2, 1nn.

¹⁰⁷ Blaise Pascal, *Le mystère de Jésus: Pensées*, č. 553.

v této bezprostředně pokoncilní době prožívá období rozvoje teologického zkoumání, jež je však spojeno i s nebezpečími. A totéž lze říci o hermeneutice na poli exegeze.

Někteří synodální Otcové, kteří přišli na zasedání ze všech světadílů, mluvili při řešení této otázky velmi jasně např. o » nestálé rovnováze «, jež hrozí, že z teologie přejde i do katecheze. Zdůraznili též, že v tomto ohledu je třeba hledat a zjednat nápravu. Do řešení této otázky se pustil i papež Pavel VI. a v úvodu ke svému » Slavnému Vyznání víry «¹⁰⁸ o ní mluvil rovněž jasnými slovy a podobně i v apoštolské exhortě, jež připomínala páté výročí skončení II. Vatikánského koncilu¹⁰⁹.

Je vhodné, aby tento bod byl znovu zdůrazněn. Teologové a exegeté vědí, jaký vliv mají jejich výzkumy a tvrzení i na katechezi, a proto jsou povinni postupovat v tomto směru velmi obezřetně a nevydávat za spolehlivé a jisté pravdy to, co patří naopak spíše jen do oblasti domněnek a diskusí mezi odborníky. Katecheté si pak mají z teologického bádání vybírat jen to, co může být oporou pro jejich úvahy a vyučování, a stejně jako teologové mají i oni čerpat ze skutečných zdrojů vedení církevním učitelským úřadem. V katechezi nikdy nemají uvádět do pochybností duše dětí a mladých lidí dočasnými teoriemi, zbytečnými problémy a neplodnými diskusemi, jak to již často odsoudil svatý Pavel ve svých pastýřských listech¹¹⁰.

Nejcennější dar, který církev může poskytnout současnému zmatenému a neklidnému světu, je vychovávat v něm křesťany, kteří si jsou jisti základními věcmi a pokorně se radují ve své víře. Jestliže je tomu katecheze naučí, bude

¹⁰⁸ Pavel VI., *Sollemni Pro essio Fidei*, č. 4: AAS 60 (1968), str. 434.

¹⁰⁹ Pavel VI., Apoštolská exhorta *Quinque iam Anni*: AAS 63 (1971), str. 99.

¹¹⁰ Sr. 1 Tim 1, 3nn; 4, 1nn; 2 Tim 2, 14nn; 4, 1-5; Tit 1, 10-12; sr. též Apoštolská exhorta *Evangelii Nuntiandi*, č. 78: AAS 68 (1976), str. 274.

z toho i sama jako první mít výhody. » Člověk, který chce důkladně pochopit sám sebe – a to nejen podle bezprostředních, částečných, často povrchních a dokonce jen zdánlivých měřítek vlastního bytí – musí se přiblížit ke Kristu i se svým neklidem a nejistotou, se svou slabostí a hříšností, se svým životem a smrtí. Musí – abychom tak řekli – vstoupit, proniknout do Krista celou svou bytostí a vstřebat do sebe veškerou skutečnost jeho vtělení a vykoupení, aby tak znovu našel sám sebe «¹¹¹.

¹¹¹ Encyklika *Redemptor Hominis*, č. 10: AAS 71 (1979), str. 274.

IX.

ÚKOL SE TÝKÁ NÁS VŠECH

62. Milovaní bratři a synové, nyní bych si přál, aby má slova chápaná jako závažná a vřelá výzva mé pastýřské služby v universální církvi roznítla vaše srdce tak jako listy apoštola Pavla určené jeho spolupracovníkům při hlásání evangelia, Titovi a Timoteovi, jako list svatého Augustina, který je vlastně malým pojednáním o radosti pramenící z katechetické práce určený jáhnovi Deogratias, jemuž katecheze byla zdrojem malomyslnosti¹¹². Ano, chci hojně zasévat v srdcích všech odpovědných osob, kterých je tolik a tak se mezi sebou liší a jejichž úkolem je náboženské vyučování a příprava k životu podle evangelia, neohroženost, naději a nadšení!

63. Na prvním místě se obracím na vás, moji bratři v biskupské službě. Na poli katecheze vám již výslovně připomněl vaše povinnosti II. Vatikánský koncil¹¹³ a zdůraznili je i synodální Otcové při svém IV. všeobecném zasedání.

Milovaní bratři, na tomto poli máte zvláštní poslání ve svých církvích. V nich máte za katechezi nejvyšší odpovědnost ze všech, jste v nejvlastnějším slova smyslu katecheté. V duchu biskupské kolegiality sdílíte tuto katechetickou starost s nejvyšším veleknězem za celou církev. Dovoďte mi tedy, abych k vám mluvil otevřeně.

Vím dobře, že vaše biskupská služba je den ze dne složitější a že stále více vyčerpává. Máte na starosti tisíce věcí: od výchovy nových kněží až po aktivní přítomnost v obci věřících: od živé a důstojně slavené bohoslužby a svátostí

¹¹² *De catechizandis rudibus*: PL 40, 310-347.

¹¹³ Sr. Dekret o pastorální službě biskupů v církvi *Christus Dominus*, č. 14: AAS 58 (1966), str. 679.

až po rozvíjení lidské důstojnosti a obranu lidských práv. Přesto však úkol starat se o aktivní a účinnou katechezi nemá ustupovat do pozadí před žádným jiným! Úsilí vyvinuté v tomto směru vás přivede k tomu, abyste sami předávali svým věřícím učení života. Má vás však také vést k tomu, abyste se ve své diecézi v souladu s programem biskupské konference, k níž patříte, sami podjali vrchního řízení katecheze, i když si k tomu vyberete důvěryhodné a zkušené spolupracovníky.

Váš přední úkol spočívá v tom, abyste podněcovali a udržovali mezi svými věřícími opravdový a nadšený zájem o katechezi zkonkrétněný pak v přiměřené a účinně pracující organizaci, v níž se uplatní lidé, prostředky, nástroje i všechny nutné hospodářské zdroje. Buďte jisti, bude-li katecheze v místních církvích správně probíhat, že se snadněji vykoná i vše ostatní. Na druhé straně není třeba ani podotýkat, že pokud vám někdy vaše horlivost uloží nevděčný úkol kárat bloudící a napravovat chybující, způsobí vám mnohem častěji i radost a útěchu, až uvidíte, jak vaše místní církve rozkvétají právě proto, že katecheze se tu uděluje věřícím podle Boží vůle.

64. Vy kněží jste v této oblasti bezprostředními spolupracovníky svých biskupů. Koncil vás nazval » vychovateli ve víře «¹¹⁴. Jak byste se jimi mohli lépe stát než tím, že věnujete své nejlepší síly tomu, aby vaše obce rostly ve víře. Ať jste již faráři, anebo učíte na školách, gymnasiích či universitách, ať již máte odpovědnost za pastorační na jakékoliv úrovni, či vedete malé i velké komunity a především skupiny mládeže, očekává od vás církev, že nezanedbáte nic, aby byla katecheze dobře uspořádána a zaměřena. Jáhnové a ti, kdo konají v církvi jiné služby – pokud je ovšem máte k dispozici – jsou při tom vašimi přirozenými spolupracovníky. Všichni věřící mají právo na katechezi a všichni kněží mají povinnost

¹¹⁴ Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum Ordinis*, č. 6: AAS 58 (1966), str. 999.

ji zajišťovat. Veřejné úřady budu vždy prosit, aby respektovaly svobodu katechetického vyučování. Vy pak, Kristovi služebníci – prosím vás o to, jak mohu nejvroucněji – nikdy nepřipusťte, aby buď pro neodstatek horlivosti anebo následkem nějakého nešťastného předpojatého názoru věřící zůstali bez katecheze. Aby nebylo možné říkat: » Děti prosily o chleba a nebylo nikoho, kdo by jim ho rozlámal «¹¹⁵.

65. Mnoho mužských i ženských řeholních rodin bylo založeno právě pro křesťanskou výchovu dětí a mladých lidí, zejména těch nejpouštěnějších. Během dějin se řeholníci a řeholnice mnoho starali o katechetickou činnost církve a pracovali na tomto poli velice vhodným a účinným způsobem. Nyní, kdy se ozývá přání, aby se utužila pouta mezi řeholníky a duchovními pastýři, a následkem toho i přání, aby se řeholní komunity a jejich členové aktivně podíleli na pastoračních plánech místních církví, žádám vás z celého srdce, abyste své řeholní zasvěcení postavili ještě více do služeb církve a připravovali se, jak nejlépe můžete, na katechetický úkol podle různého zaměření svých řeholí anebo úkolů, jež jsou vám svěřeny, a abyste o katechezi usilovali. Kéž řeholní komunity zasvěťte co nejvíce svých schopností a možností katechezi!

66. Chci poděkovat jménem celé církve vám, laickým katechetům ve farnostech, mužům a v ještě větším počtu ženám, kteří jste se v celém světě věnovali náboženské výchově četných generací. Vaše činnost je často nenápadná a skrytá, ale konáte ji s vroucí a velkodušnou horlivostí. Je to zvlášť důležitá forma laického apoštolátu zejména tam, kde z různých důvodů dětem a mládeži chybí patřičná náboženská výchova v jejich rodinách. Kolik z nás získalo první znalosti katechismu či bylo připraveno na svátost pokání, první svaté přijímání a biřmování právě podobnými osobami, jako jste nyní vy? IV. všeobecné zasedání biskupského synodu na vás neza-

¹¹⁵ Pldč 4, 4.

pomnělo. Spolu s ním i já vás vybízím, abyste pokračovali ve své spolupráci na životě církve.

Titul katechetů však zasluhují zcela zvláštním způsobem ti, kteří působí v misijních oblastech. Narodili se buď již v křesťanských rodinách, anebo se jednoho dne obrátili na křesťanství a jejich učители byli misionáři anebo jiní katecheté. Teď se sami již po dlouhá léta věnují katechezi dětí a dospělých ve své vlasti. Bez nich by nevznikly místní církve, které teď vzkvétají. Jsem potěšen a uspokojen úsilím, jež vyvíjí posvátná kongregace pro evangelizaci národů, aby výchovu těchto katechetů stále více zdokonalovala. Vzpomínám s uznáním na ty, které Pán již povolal k sobě, a vyprošuji přímluvu těch, které moji předchůdci blahověřili či svatořečili. Povzbuzuji z celého srdce ty, kdo na tomto poli pracují, a přeji si do budoucna, aby mnoho jiných nastoupilo na jejich místa a aby pro tuto nezbytnou misijní činnost stále více vzrůstal jejich počet.

67. Nyní bych rád upozornil na konkrétní poměry, v nichž obvykle pracují všichni tito katecheté, a vrátím se proto ještě jednou, ale souhrnnějším způsobem na katechetická » působišťe«, z nichž některá jsem již uvedl v VI. kapitole: tj. farnosti, rodiny, školy a různá hnutí.

Je-li pravda, že katechezi lze udílet kdekoli, chci přesto zdůraznit – podle přání mnoha biskupů – že farní obec musí zůstat hlavní hybnou silou katecheze a jejím výsadním místem. V mnoha zemích ovšem farnost silně utrpěla urbanizací. Někteří lidé příliš lehkomyšlně přijali za svůj názor, že farnost je už něčím překonaným anebo dokonce něčím, co je odsouzeno k zániku ve prospěch vhodněji vybavených a účinněji působících malých komunit. Přesto však, ať tito chtějí nebo nechtějí, farnost zůstává pro křesťanský lid základním styčným bodem, a to i pro tzv. matrikové věřící. Realismus a zdravý rozum nám tedy radí, abychom pokračovali ve snahách, jejichž cílem je dodat znovu farnosti přiměřenější struktury tam, kde je to zapotřebí, ale především nový rozmach, a to

n, že se do jejího života budou začleňovat stále hlouběji i připravení, odpovědní a velkodušní členové. To je třeba t na myslí spolu s nezbytnými rozdíly mezi jednotlivými sty katecheze i ve farnosti samé – v rodinách, v nichž i děti nebo dospívající, při vyučování náboženství ve vených školách, v katolických učilištích, v apoštolských hnuh, jež vyhrazují zvláštní čas katechezi, ve střediscích příipných všem mladým lidem, v sobotních a nedělních kroužh věnovaných duchovní formaci atd. – pro všechna tato ista katecheze je svrchovaně důležité, aby všechny tyto sty vedly k témuž vyznání víry, aby vedly k téže církevní slušnosti a ke stejné službě společnosti prožívané v témže angelním duchu: » Jeden Pán, jedna víra, jeden křest, jeden ěh a Otec všech «¹¹⁶. To je důvod, proč každá větší farnost každé seskupení menších farností má závažnou povinnost chovávat odpovědné osoby zcela zasvěcené rozvíjení kateeze – a to kněze, řeholníky, řeholnice a laiky – že se má irat o dokonalé vybavení, které je potřebné pro jakoukoli techezi, ať již jde o rozmnožení a přizpůsobení místnosti o katechezi v mezích možností a užitečnosti či o to, aby la dobrá kvalita náboženské výchovy a aby se jednotlivé upiny správně zařadily do těla církve.

Krátce řečeno farnost zůstává – s vyloučením jakékoli onopolizace a strohé uniformity – výsadním místem pro techezi, jak jsme se už zmínili. Musí znovu najít své vlastní volání, jímž je být rodinným, bratrským a pohostinným mem, ve kterém ti, kdo přijali křest a biřmování, si uvědoují, že patří k Božímu lidu. Zde se pro ně při bohoslužbě hojnosti láme chléb zdravého učení i eucharistický chléb¹¹⁷;

⁵ Ef 4, 5n.

⁷ II. Vatikánský koncil, Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 35, 52: AAS 56 (1964), str. 109, 114; sr. též *Institutio Generalis Missalis Romani*, vyhlášená dekretem posvátné kongregace pro obřady 6. dubna 1969, č. 33; a co bylo řečeno dříve v VI. kapitole o homilii.

odtud jsou též každodenně vysíláni za svým apoštolským posláním do všech životních prostředí ve světě.

68. Katechetická činnost v rodině má svůj zvláštní a v určitém smyslu nenahraditelný ráz, jak to již právem zdůraznila církev, zvláště výrazně pak II. Vatikánský koncil¹¹⁸. Výchova k víře ze strany rodičů – s níž se má u dětí začít již od nejtělejšího věku¹¹⁹ – se děje již tím, když členové každé rodiny si navzájem pomáhají k růstu ve víře osobním vydáváním svědectví křesťanského života, často tichým, avšak vytrvalým, projevovaným v rytmu každodenního života podle zásad evangelia. Tato výchova se stává účinnější, když v souvislosti s rodinnými událostmi – např. přijetí svátostí, velké liturgické svátky, narození dítěte anebo úmrtí – se snaží zvýraznit i v domácím prostředí křesťanský či náboženský obsah těchto událostí. Je však třeba jít ještě dále. Křesťanství rodiče by měli sledovat metodicky podávanou výchovu, kterou děti dostávají jinde, a pak na ni v rodinném kruhu navazovat. Jestliže pravdy o základních otázkách víry a křesťanského života budou takto znovu probírány v domácím prostředí, plném lásky a respektu jednoho ke druhému, zanechá to často v dětech rozhodnou stopu, která pak potrvá po celý život. Vyžaduje to sice úsilí,

¹¹⁸ Již od raného středověku oblastní koncily zdůrazňovaly odpovědnost rodičů při výchově k víře: sr. VI. koncil v Arles (r. 813), kánon 19; koncil v Mohuči (r. 813), kánony 45, 47; VI. koncil v Paříži (r. 829), kniha I, kap. 7; Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, XIV, 62, 74, 542. Mezi posledními dokumenty je třeba uvést: Pius XI., Encyklika *Divini illius Magistri*, 31. prosince 1929; AAS 22 (1930), str. 49-86; mnohé proslovy a poselství Pia XII.; především však usnesení II. Vatikánského koncilu: Dogmatická konstituce o církvi *Lumen Gentium*, č. 11, 35; AAS 57 (1965), str. 15, 40; Dekret o apoštolátě laiků *Apostolicam Actuositatem*, č. 11, 30; AAS 58 (1966), str. 847, 860; Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, č. 52; AAS 58 (1966), str. 1073; zvláště pak Deklarace o křesťanské výchově *Gravissimum Educationis*, č. 3; AAS 58 (1966), str. 731.

¹¹⁹ Sr. II. Vatikánský koncil, Deklarace o náboženské výchově *Gravissimum Educationis*, č. 3; AAS 58 (1966), str. 731.

ale výhodu z toho pak mají i rodiče, poněvadž v takovém katechetickém rozhovoru každý přijímá a dává.

Rodinná katecheze tedy předchází, doprovází a doplňuje každou její jinou formu. Kromě toho tam, kde protináboženské zákonodárství chce náboženskou výchovu zamezit, anebo tam, kde je rozšířena nevěra a vše zachvacující sekularismus prakticky znemožňuje opravdový náboženský růst, tato, abychom tak řekli, » domácí církev «¹²⁰ zůstává prostředím, v němž děti a mládež mohou přijímat skutečnou katechezi. Rodiče se nikdy dostatečně nepřipraví na tuto katechetickou službu pro vlastní děti a na její neúnavné, horlivé provádění. Stejně tak je třeba pobídnout i osoby a instituce, jež styky s jednotlivci, setkáními, schůzemi a jinými pedagogickými prostředky pomáhají rodičům plnit tento úkol: prokazují tím této katechezi neocenitelnou službu.

69. Vedle rodiny a ve spojení s ní i škola poskytuje pro katechezi poměrně značné možnosti. V zemích – bohužel je jich stále méně – kde je možno ve školním rámci vychovávat k víře, je povinností církve udělovat tuto výchovu co nejlépe. Především to platí přirozeně o katolické škole. Ostatně zasluhovala by ještě toho jména, kdyby sice vynikala velmi vysokou úrovní ve vyučování jiným předmětům, ale kdyby se jí mohlo oprávněně vytýkat, že zanedbává vlastní náboženskou výchovu anebo skrze ni svádí na scesti? Ať také neříkají, že se náboženská výchova vždy poskytovala nepřímo. Vlastní ráz katolické školy a hlavní důvod, proč by jí katoličtí rodiče měli dávat přednost, spočívá především v kvalitním vyučování náboženství spojeném s výchovou žáků. Musí-li katolické instituce respektovat svobodu svědomí, to znamená, že se musí vyvarovat toho, aby ovlivňovaly svědomí zvenčí fyzickým nebo morálním nátlakem, zejména pokud

¹²⁰ II. Vatikánský koncil, Dogmatická konstituce o církvi *Lumen Gentium*, č. 11: AAS 57 (1965), str. 16; Dekret o apoštolátě laiků *Apostolicam Actuositatem*, č. 11: AAS 58 (1966), str. 848.

jde o náboženské úkony u dospívajících mladých lidí, mají přesto též závažnou povinnost poskytovat náboženskou výchovu, často přizpůsobenou velmi odlišným situacím žáků. Stejně tak mají vést žáky k tomu, aby pochopili, že člověk je povolán ke službě Bohu v duchu a pravdě podle Božích a církevních příkázání, že člověk k tomu sice není nucen, ale přesto ho to ve svědomí zavazuje.

Mám však na mysli také tzv. nekonfesionální a veřejnou školu. Vroucně si přeji, aby při zachování zřejmého práva člověka a rodiny, jakož i v duchu respektování náboženské svobody všech, bylo všem katolickým žákům umožněno pokračovat v duchovním růstu pomocí vyučování náboženství, které sice závisí na církvi, ale v některých zemích může být poskytováno školou nebo v rámci školy, anebo také podle dohody s veřejnou mocí o rozvrhu hodin tam, kde je katecheze možná jen na faře anebo v jiném pastoračním středisku. I tam však, kde se vyskytují objektivní potíže, např. různé náboženské vyznání žáků, je třeba upravit rozvrh hodin, aby katolíkům bylo umožněno prohlubovat víru a náboženský život pod vedením k tomu oprávněných vychovatelů, buď kněží nebo laiků.

Je jisté, že i mimo školu působí na mentalitu mladých lidí různé jiné vlivy, např. zábavy, sociální či pracovní prostředí. Studenti jsou nezbytně ovlivněni svými studiemi, svůj vliv vykonává uvádění do kulturních a morálních hodnot v různých učilištích, ve škole se žáci seznamují s rozličnými názory: je proto třeba, aby katecheze brala důkladně zřetel na tuto sekularizaci a aby do svého obsahu dokázala zahrnout i ostatní aspekty vzdělání a výchovy, tak, aby evangelium skutečně proniklo do myšlení žáků při jejich výchově a aby jejich lidská kultura nabyla harmonické vyrovnanosti ve světle víry. Vyzývám proto kněze, řeholníky, řeholnice i laiky, kteří pracují na tomto poli, aby víru svých žáků upevňovali. Vidím tu i příležitost, abych znovu potvrdil své pevné přesvědčení, že respekt vůči katolické víře mladých lidí, jenž by se

projevil i tím, že by se usnadnila výchova k víře, její zakořenění, upevňování, její svobodný výkon a vyjádření, to vše by jistě bylo ke cti každé vládě bez ohledu na systém, na němž se zakládá, anebo na ideologii, z níž vychází.

70. Konečně je třeba povzbudit i sdružení, hnutí a skupiny věřících, ať již se věnují různým zbožným úkonům, přímému apoštolátu, skutkům lásky a lidumilnosti, anebo uplatňují křesťanské zásady ve světských záležitostech. Všichni lépe dosáhnou svých cílů a lépe také poslouží církvi, jestliže ve své vnitřní organizaci a v metodách své činnosti vyhradí důležité místo důkladné náboženské výchově svých členů. V tomto smyslu každé sdružení věřících v církvi má již samo sebou vychovávat k víře.

Tím také vystupuje jasněji do popředí úkol určený laikům v současné katechezi, vždy ovšem pod pastýřským vedením biskupů, jak to ostatně ve svých návrzích několikrát zdůraznil i biskupský synod.

71. Tento přínos laiků, za který musíme být Bohu vděční, je současně i pobídkou a připomínkou naší pastorační odpovědnosti. Laičtí katecheté musí být důkladně vychováni a připravováni, neboť to, co dělají, není-li to formálně ustavená služba, je jistě pro církev velmi důležitá činnost. Jejich výchova a příprava vyžaduje tedy od nás zřizování zvláště k tomu určených ústavů, jejichž práci mají biskupové stále sledovat. Právě na tomto poli se ukazuje, jak úspěšná a plodná může být diecézní, mezidiecézní a dokonce celonárodní spolupráce. Zde může také dokázat svou účinnost i hmotná pomoc bohatších místních církví chudším. Co lepšího může poskytnout jedna církev druhé než pomoc, aby i ona rostla jako církev?

Všem, kdo obětavě pracují ve službách evangelia a které živě povzbuzují k další práci, bych rád připomněl jedno osvědčené upozornění či radu svého ctihodného předchůdce Pavla VI.: » Jako hlasatelé evangelia bychom měli předstupovat před věřící ... jako lidé zralé víry, kteří se přes možné

určité vnitřní napětí dovedou navzájem shodnout, a to právě díky tomu, že společně, upřímně a nezištně hledají pravdu. Ano, osudy evangelizace jsou zajisté svázány se svědectvím, jež církev vydává o své jednotě. To nese s sebou vědomí odpovědnosti, ale zároveň i pocit útěchy «¹²¹.

¹²¹ Apoštolská exhorta *Evangelii Nuntiandi*, č. 77: AAS 68 (1976), str. 69.

ZÁVĚR

72. Na konci této apoštolské exhorty zalétá srdce k tomu, jenž je hlavní podněcovatel veškeré katechetické činnosti a učitel těch, kdo ji konají: k Duchu Otce a Syna, k Duchu svatému.

Při líčení poslání tohoto Ducha v církvi Kristus pronáší tato významná slova: » Naučí vás všemu a připomene vám všechno ostatní, co jsem vám řekl«¹²². A k tomu ještě dodává: » Až však přijde on, Duch pravdy, uvede vás do celé pravdy ... a oznámí vám, co má přijít «¹²³.

Duch svatý je tedy přislíben církvi i každému věřícímu jako vnitřní učitel, jenž v hloubi svědomí a srdce zjeví to, co sice slyšeli, ale nemohli pochopit. Svatý Augustin v této souvislosti říká: » Duch svatý učí nyní věřící podle toho, jak je kdo schopen chápat duchovní věci. Rozněcuje v jejich srdcích touhu po poznání a ta je tím vroucnější, čím více kdo roste v lásce, neboť její zásluhou miluje věci, které již zná, a přeje si poznat to, co dosud nezná «¹²⁴.

Kromě toho poslání Ducha svatého spočívá i v tom, že přetváří učedníky v Kristovy svědky: » On vydá o mně svědectví a také vy budete vydávat svědectví «¹²⁵. To však není ještě vše. Podle svatého Pavla, který v tomto bodě shrnuje teologii, jež proniká celým Novým zákonem, je to veškeré » křesťanské bytí «, všechen křesťanský život, čili nový život Božích dětí, jenž je životem podle Ducha¹²⁶. Jen tento Duch nás uschopňuje, abychom říkali Bohu » Abba, Otče «¹²⁷. Bez tohoto Ducha nemůžeme říci » Ježíš je Pán «¹²⁸. Od

¹²² Jan 14, 26.

¹²³ Jan 16, 13.

¹²⁴ *In Ioannis Evangelium Tractatus*, 97, 1: PL 35, 1877.

¹²⁵ Jan 15, 26-27.

¹²⁶ Šr. Řím 8, 14-17; Gal 4, 6.

¹²⁷ Řím 8, 15.

¹²⁸ 1 Kor 12, 3.

něho pocházejí i všechny milosti či zvláštní dary, jimiž se buduje církev jako společenství křesťanů¹²⁹. Právě proto svatý Pavel každému Kristovu učedníku klade na srdce: » Buďte plní Ducha «¹³⁰.

I svatý Augustin mluví velmi jasně: » Důvodem toho, že věříme a podle toho jednáme, je svobodné rozhodnutí naší vůle, ale přesto obojí pochází od Ducha víry a lásky «¹³¹.

Katecheze, která je růst ve víře a dozrávání křesťanského života do jeho plnosti, je tedy dílem Ducha svatého, které jen on může v církvi podněcovat a ožивovat.

Tento fakt, vyplývající z četby právě citovaných textů jakož i z četných jiných úryvků Nového zákona, nás vede ke dvěma závěrům.

Především je jasné, že církev při plnění svého poslání katecheze a stejně tak i každý křesťan, který na tom poslání jménem církve a v církvi spolupracuje, si musí jasně uvědomit, že působí jako živý a poslušný nástroj Ducha svatého. Učící církev i každý katecheta mají tedy Ducha svatého neustále vyzvat, být s ním ve spojení a snažit se poznávat jeho skutečná vnuknutí.

Dále je nutné, aby hluboké přání stále lépe chápat působení Ducha svatého a stále více skládat vše do jeho rukou – neboť, jak můj předchůdce Pavel VI. zdůraznil ve své apoštolské exhortě *Hlásání evangelia*¹³², » právě nyní prožíváme v církvi zvlášť účinné údobí působení Ducha svatého « – vzbudilo nový rozmach katecheze. » Obnova v Duchu « bude pak opravdová a bude přinášet v církvi plody nejen tím, že vzbudí zvláštní charismatické dary, nýbrž spíše tím, že více povede co nejvíce věřících v jejich každodenním životě k trpělivému, pokornému a vytrvalému úsilí o stále lepší poznávání Kristova tajemství a vydávání svědectví o něm.

¹²⁹ Sr. 1 Kor 12, 4-11.

¹³⁰ Ef 5, 18.

¹³¹ *Retractationum liber I*, 23, 2: PL 32, 621.

¹³² Č. 75: AAS 68 (1976), str. 66.

Svolávám na katechizující církev Ducha Otce i Syna a prosím ho, aby v ní obnovil katechetický zápal.

73. Kéž nám k tomu všemu dopomůže svou přímlovou Panna Maria! Díky zvláštnímu povolání, jehož se jí dostalo, viděla, jak její syn Ježíš » prospívá moudrostí, věkem a milostí «¹³³. Ježíš také na jejích kolenou a potom za svého skrytého života v Nazaretě, když jí naslouchal, Syn, Jednorozený Otce, plný milosti a pravdy, vděčil právě jí za lidské poznání Písma svatého a dějin spásy svého národa podle Božího úradku v uctívání Otce¹³⁴. Na druhé straně byla Panna Maria časově jeho prvním učedníkem; neboť již tehdy, když ho nalezla v chrámu, přijímala od svého dospívajícího syna poučení, která pak uchovávala v srdci¹³⁵. Byla první především proto, že nikdy nebyl nikdo tak » od Boha vyučen «¹³⁶. » Matka a současně učednice «, tak ji nazýval svatý Augustin, a k tomu zaníceně dodává, že být učednicí bylo pro ni důležitější než být matkou¹³⁷. V synodální síni nebylo řečeno jen náhodou, že Maria je » živým katechismem «, » matkou a vzorem katechetů «.

Kéž tedy působení Ducha svatého na Mariinu přímlovu přinese církvi dosud nebývalý rozmach katechetického úsilí, neboť je pro ni zásadně důležitý. Církev tak bude v tomto údobí Boží milosti vydatně plnit své neodvolatelné a všeobecné poslání, jež jí její Mistr uložil slovy: » Jděte a uče všechny národy «¹³⁸.

S mým apoštolským požehnáním.

Dáno v Římě u svatého Petra 16. října roku 1979 v druhém roce pontifikátu.

Papež JAN PAVEL II.

¹³³ Lk 2, 52.

¹³⁴ Sr. Jan 1, 14; Žid 10, 5; Sv. Tomáš, IIIa, Q. 12, a. 2; A. 3, ad 3.

¹³⁵ Sr. Lk 2, 51.

¹³⁶ Sr. Jan 6, 45.

¹³⁷ Sr. Sermo 25, 7: PL 46, 937-938.

¹³⁸ Mt 28, 19.

O B S A H

Úvod	I
I. Máme jediného Učitele: Ježíše Krista	4
II. Zkušenost stará jako církev	9
III. Katecheze v pastorační a misijní činnosti církve .	16
IV. Hlásání radostné zvěsti čerpá z původních zdrojů	23
V. Všichni potřebují katechetickou výuku	32
VI. Některé cesty a prostředky katecheze	39
VII. Jak provádět katechezi	43
VIII. Radost z víry ve světě, v němž není snadno žít .	48
IX. Úkol se týká nás všech	54
Závěr	64